

CENTRUL DE EXCELENȚĂ ACADEMICĂ

RA REVISTA
REFLECȚII
ACADEMICE

Editor onorific:

Ioan ALEXANDRU
Centrul de Excelență Academică

Editor științific:

Mihaela Victorița CĂRĂUȘAN
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Editor executiv:

Alina Gabriela BURLACU
Centrul de Excelență Academică

Comitet științific:

Victor Teodor ALISTAR
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Marius ANDREESCU
Universitatea din Pitești

Bogdan CIUBOTARU
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Iași

Mădălina COCOȘATU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Emilian M. DOBRESCU
Academia Română

Adelina DUMITRESCU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Constantin FROSIN
Universitatea "Danubius", Galați

Augustin FUEREA
Universitatea București

Adrian GORUN
Universitatea "Constantin Brâncuși"

Claudia GILIA
Universitatea "Valahia", Târgoviște

Gina Livioara GOGA
Universitatea "Danubius", Galați

Ivan Vasile IVANOFF
Universitatea "Valahia", Târgoviște

Dragoș Dumitru JALIU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Ioan LAZĂR
Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu

Cezar Corneliu MANDA
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Andra MARIN
Universitatea "Ștefan cel Mare",
Suceava

Iulian NEDELICU
Universitatea din Craiova

Vasilica NEGRUȚ
Universitatea "Danubius", Galați

Alina-Livia NICU
Universitatea din Craiova

Liana PASCARIU
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Iași

Roxana Mariana POPESCU
Universitatea "Nicolae Titulescu",
București

Andy PUȘCĂ
Universitatea "Danubius", Galați

Benone PUȘCĂ
Universitatea "Danubius", Galați

Crina Ramona RĂDULESCU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Cătălin Silviu SĂRARU
Academia de Studii Economice,
București

Genoveva VRABIE
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Iași

Comisia tehnică:

Octavia LOJNIȚĂ

Eugen Ioan ROMAN

Nicolae SFĂCĂREANU

Cristiana BUDILEANU

Mirela SIPOȘ

Laura LĂPTOIU

ARTICOLE

- 4 **Reformarea sistemului electoral și crearea unei culturi electorale**
Ioan ALEXANDRU
- 6 **Avantaje și dezavantaje ale diferitelor tipuri de sisteme electorale**
Claudia GILIA
- 12 **Argumente pentru principiul reprezentării proporționale în contextul realizării democrației parlamentare**
Marius ANDREESCU
- 17 **Necesitatea unui cod electoral?**
Elena Mădălina NICA
- 29 **Analiză comparată a sistemelor electorale din statele europene**
Mădălina COCOȘATU
- 34 **Interesul tinerilor pentru viața politică**
Bogdan FARTUȘNIC

RECENZII DE CARTE

- 38 **MARQUINA, Antonio (ed.): Energy Security. Visions from Asia and Europe**
Aura Carmen SLATE
- 41 **Carmen COSTEA, Constantin POPESCU, Alexandru TAȘNADI (coord.): Criza e în NOI**
Adelina DUMITRESCU

Reformarea sistemului electoral și crearea unei culturi electorale

Prof.univ.dr. Ioan ALEXANDRU

Președinte, Centrul de Excelență Academică

Legitimitatea exercitării puterii este problema fundamentală a democrației.

Pentru a sublinia importanța pe care o are legitimitatea în exercitarea puterii publice redau, pe larg, o excelentă definiție a unuia din cei mai celebri doctrinari ai secolului trecut. E vorba de Merino Huerta, Mauricio, în lucrarea „Tres hipótesis sobre la transición política”, México, Nexos, 1995, p.8.

„Legitimitatea reprezintă puntea dintre un regim politic și comunitatea sa națională; și înseamnă și ansamblul de convingeri împărtășite de acea comunitate, căreia îi este transferată capacitatea de guvernare a oricărui guvern din orice Stat. Sau, dacă este preferabil, înseamnă posibilitatea aceluia guvern de a conduce și de a fi ascultat, fiind protejat de adevăratele reguli ale jocului, care dau sens unui sistem politic: nu doar cele scrise sub formă de legi, ci și cele care permit înglobarea coerentă a numeroaselor rețele de structuri sociale și exercitarea autorității cu cea mai mare certitudine posibilă. Cheia legitimității nu constă, în consecință, în faptul ca lumea să creadă mereu orbește în tot ceea ce face guvernul său, ci în convingerea asupra surselor originare care îi permit să o facă. Pe deasupra, legitimitatea ajută la diminuarea costurilor politice – și chiar și economice – ale acestor acțiuni: un guvern cu o bază legitimă incontestabilă poate să acționeze cu mult mai multă libertate decât altul ale cărui origini sunt nesigure, așadar pentru ultimul dintre ele, totul este mult mai scump.”

În cartea mea despre Democrația constituțională am arătat că, cele menționate anterior au două implicații ce se evidențiază prin faptul că acestea reprezintă, atât cerințe, cât și sarcini pentru tranziția democratică.

Prima dintre ele presupune a accepta că procesele, așa numite democratice **și în mod special cele electorale**, nu se bucură de o legitimitate deplină, nici de încrederea cetățenilor, date fiind antecedentele neortodoxe practicate de clasa politică, în cei peste douăzeci de ani de tranziție la democrație, dar și tendința unei mari părți din populație de a califica democratic un proces, numai dacă preferatul personal câștigă la alegeri. Este necesar, așadar, pentru restabilirea încrederii să obținem *legitimarea socială a proceselor democratice*.

A doua dintre ele implică trecerea de la așa numita cultură politică a rezultatelor, adică de a aștepta ceea ce reforma sau guvernul le oferă direct și individual cetățenilor (de exemplu, dacă personal sau cineva apropiat obține un beneficiu oarecare nu contestăm reforma), la cultura participării, în care cetățenii desfășoară ei înșiși reforma și sunt responsabili de rezultatele acesteia.

În acest fel, cred eu, că se vor evita situații, ale căror costuri pe termen mediu și lung încă nu sunt clare, precum cele din perioadele în care, conform opiniilor generale, legitimitatea guvernului a fost discutabilă, atât din punct de vedere al în procesului electoral, cât și al legii, fiind o legitimitate acceptată de nevoie, care are loc atunci când guvernul aflat în funcție este văzut ca un rău minor, pentru a evita o instabilitate majoră și pentru a menține acceptarea minimă din partea populației și a permite continuarea tranziției cu niște costuri politice reduse.

Față de aceste observații, va trebui să înțelegem că, în procesul de reformare a societății românești, este necesar să ne amintim permanent că democrația nu este un produs natural și necesar al evoluției sociale, ea nu apare de la sine, ci este o invenție sau o creație umană.

Astfel, după cum au subliniat marii cărturari contemporani, democrația este un produs al voinței active și al creativității grupurilor implicate.

Avantaje și dezavantaje
ale diferitelor tipuri de
sisteme electorale

**Lect.univ.dr. Claudia
GILIA**

Universitatea Valahia din
Târgoviște

Facultatea de Drept și Științe
Social-Politice

1. Considerații preliminare

Într-un stat democratic, momentul alegerilor este deosebit de important, deoarece ele sunt cele care vor determina compoziția ulterioară a organismelor de guvernare.

Alegerea unui sistem electoral este o misiune dificilă și complexă. Sistemul electoral trebuie să fie conceput de o asemenea manieră, încât să reflecte cât mai bine reprezentarea tuturor cetățenilor unui stat. Sistemul electoral reprezintă un instrument esențial pentru alegeri și pentru o guvernare democratică și reprezentativă¹.

În practica electorală a statelor sunt utilizate, fie sistemul majoritar uninominal, cu un tur sau cu două tururi de scrutin, fie reprezentarea proporțională, fie sistemul mixt. În tabelul de mai jos, vom reliefa sistemele electorale utilizate în statele membre ale Uniunii Europene pentru desemnarea membrilor Parlamentului:

Nr. Crt.	Stat	Tip de scrutin utilizat pentru alegerile legislative ²
1.	Austria	Reprezentare proporțională
2.	Belgia	Reprezentare proporțională
3.	Bulgaria	Reprezentare proporțională
4.	Cehia	Reprezentare proporțională
5.	Cipru	Reprezentare proporțională
6.	Danemarca	Reprezentare proporțională
7.	Estonia	Reprezentare proporțională
8.	Finlanda	Reprezentare proporțională
9.	Franța	Majoritar uninominal – Adunarea națională Scrutin Mixt - Senat
10.	Germania	Scrutin mixt
11.	Grecia	Reprezentare proporțională (întărită) ³
12.	Irlanda	Reprezentare proporțională –vot unic transferabil
13.	Italia	Reprezentare proporțională
14.	Letonia	Reprezentare proporțională
15.	Lituania	Scrutin mixt
16.	Luxemburg	Reprezentare proporțională
17.	Malta	Reprezentare proporțională - vot unic transferabil
18.	Olanda	Reprezentare proporțională – Camera Reprezentanților Vot indirect (Consiliul Provincial ⁴) - Senat
19.	Polonia	Majoritar uninominal
20.	Portugalia	Reprezentare proporțională
21.	Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Majoritar uninominal
22.	România	Majoritar uninominal, cu reprezentare proporțională
23.	Slovacia	Reprezentare proporțională
24.	Slovenia	Reprezentare proporțională
25.	Spania	Reprezentare proporțională
26.	Suedia	Reprezentare proporțională
27.	Ungaria	Scrutin mixt

© 2012 Centrul de Excelență Academică,
București, România

2. Avantaje și dezavantaje ale scrutinului majoritar și ale reprezentării proporționale

2.1. Avantaje ale sistemelor electorale

Viabilitatea diferitelor tipuri de scrutin menționate anterior și-a dovedit *avantajele*, dar și *carențele*, de-a lungul timpului. Pentru că nu ne propunem o analiză aprofundată a scrutinului majoritar sau a celui proporțional, vom prezenta mai jos, câteva din elementele care pun în valoare sau, dimpotrivă, care diminuează calitatea unuia sau altuia din aceste sisteme⁵:

AVANTAJE	
Scrutin plurinominal (de listă)	Scrutin uninominal
Accentuează utilitatea voturilor, întrucât toate voturile exprimate sunt luate în considerare.	Asigură o strânsă legătură între cel ales și alegător. Alegătorul este cel care, înainte de alegere, face o analiză a capacității celui care candidează, desemnându-l sau nu ca reprezentant.
Duce la un raport just între procentul voturilor obținute și mandatele atribuite.	Este un sistem simplu și presupune o înțelegere mai bună a procesului electoral din partea cetățenilor.
Toate curentele de opinie, chiar minoritare, sunt reprezentate.	La nivel național, se asigură o majoritate parlamentară omogenă și stabilă.
Permite reprezentarea minorităților naționale în Parlament.	Cel ales își poate mai ușor susține ideile și programul său lansat în campania electorală.
Permite și implică anumite condiționări legate de realizarea unui procent minim (prag electoral) ce trebuie obținut la nivel național sau de circumscripție.	Este un sistem care avantajează partidele mari.
Dă prioritate programelor și platformelor politice, ideilor, și, mai puțin, personalității și promisiunilor candidaților.	Este un mijloc de combatere a absenteismului electoral. La nivel local, prin depunerea unor candidaturi din partea acelor persoane cunoscute de către alegători, s-ar realiza o mai mare prezență din partea cetățenilor la urnele de vot, deoarece ar fi interesați mai mult ca cel pe care doresc să-l reprezinte, să câștige alegerile.
Favorizează multipartidismul, indiferent de mărimea partidelor, precum și independența acestora.	Favorizează bipartidismul sau bipolaritatea vieții politice.
Acest sistem este considerat a fi „onest” pentru că el evită faimoasa „bucătărie electorală” între cele două tururi de scrutin, dar și „falsele alianțe”. Absența turului doi îndepărtează „tocmelile” pe care le presupune sistemul majoritar.	Conduce la o selecție mai riguroasă a acelor care acced în Parlament și, prin aceasta, contribuie la formarea unor oameni politici veritabili ⁶ .
Se impune prin rigurozitatea calculelor matematice în împărțirea voturilor.	Implică o relație foarte eficientă între parlamentar și circumscripția pe care o reprezintă, pe durata mandatului.

Tinde către o justiție electorală, fiind vorba de o reprezentare exactă a opiniilor exprimate și de a asigura minorităților certitudinea unei reprezentări conforme cu importanța lor reală. Ea încearcă să realizeze o veritabilă fotografie a fizionomiei politice a unei țări, până în cele mai mici nuanțe ⁷ .	
Stimulează partidele politice să desfășoare campanii electorale active în toate zonele țării ⁸ .	

2.2. Dezavantaje ale sistemelor electorale

DEZAVANTAJE	
Scrutin plurinominal (de listă)	Scrutin uninominal
<i>Fiind un scrutin de listă, alegătorul nu-și poate exprima opțiunea pentru un anume candidat, ci pentru partidul din care acesta face parte, indiferent de calitățile personale ale celorlalți candidați înscriși pe lista acestuia.</i>	<i>Se micșorează caracterul politic al Parlamentului. Parlamentul rezultat ca urmare a utilizării scrutinului uninominal devine mai mult un corp de elite.</i>
<i>Majoritatea parlamentară este conjuncturală, neomogenă, artificială și precară, ceea ce sporește dificultățile acțiunii guvernamentale și accentuează instabilitatea sprijinului acordat acestuia din cauza mozaicului de partide parlamentare.</i>	<i>Se pierde voturi ca urmare a aplicării acestui sistem.</i>

Politologul italian, Giovanni Sartori⁹ întreprinde o remarcabilă analiză, atât din perspectiva sistemului *majoritar*, cât și a celui *proporțional*, distincția dintre *votarea persoanei* sau *votarea listei*.

În *sistemele majoritare*, fondate pe circumscripții uninominale, candidații sunt și aici, de regulă, membrii de partid aleși prin intermediul canalelor de partid. În cadrul circumscripțiilor uninominale, votanții văd în fața lor persoane concrete. Dar această „vedere” a candidatului nu reflectă în sine, în opinia lui Sartori, faptul că persoana ar fi mai importantă decât partidul. În cadrul circumscripțiilor uninominale, partidele sunt constrânse să se conformeze necesității de a găsi un „bun candidat”, oriunde s-ar putea găsi acesta, doar atunci când circumscripția este nesigură. În circumscripțiile sigure în care un anumit partid se bucură în alegeri succesive de o majoritate comodă, partidele nu mai sunt constrânse să-și găsească un candidat puternic, capabil să învingă, și își pot permite să-și propună proprii „interni”. Este cert faptul că, circumscripțiile uninominale solicită ca partidele să acorde o oarecare atenție caracteristicilor personale ale candidatului.

În opinia politologului italian, Giovanni Sartori, sunt merite ale sistemului majoritar:

1. ajută să se aleagă o majoritate guvernantă și, pe această cale, un Guvern;
2. reduce fragmentarea partidică, reducând-o, în final, la doar două partide;

3. creează o legătură directă (sau mai directă) între alegători și reprezentanți (acest lucru este în strânsă corelație cu mărimea circumscripțiilor);
4. îmbunătățesc calitatea aleșilor titulari e funcții¹⁰.

Sistemele majoritare sunt rare și rezistă mai mult, deoarece alegătorii care le găsesc potrivite s-au obișnuit cu ele.

Ca dezavantaj principal, Sartori menționează faptul că sistemul majoritar poate duce la o politică centrată pe localism și pe servirea circumscripției. Această dezvoltare este încurajată de adepții democrației directe¹¹.

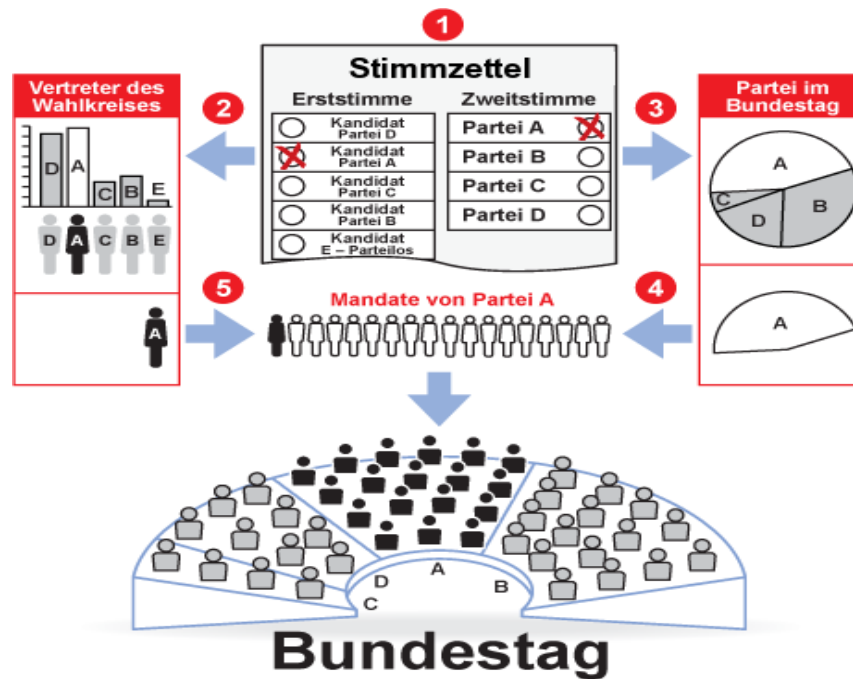
În *sistemele proporționale*, distincția relevantă vizează dacă listele cu candidați sunt închise sau deschise. În mod clar, controlul partidului asupra selecției și a alegerii candidaților săi este maxim atunci când lista este *blocată*. Se presupune însă, că lista deschisă votului după preferință, poate să pună electoratul în situația de a controla procesul de selecție. Sartori aduce un contra argument acestei supoziții: așa cum partidele puternice, apte să mobilizeze electoratul cu mecanismul lor organizatoric, tot așa pot neutraliza votul preferențial cu preferințe concentrate în mod masiv asupra propriilor oameni din aparat.

Nu de puține ori s-a reproșat scrutinului de listă bazat pe reprezentarea proporțională că, acest mod de scrutin întărește considerabil rolul și influența partidelor politice. Alegătorul nu își cunoaște parlamentarii, el nu votează pentru un *om*, ci pentru *un program* prezentat de către un partid. La rândul său, parlamentarul consideră că șansele sale să fie reales depinde mai puțin de contactele sale cu alegătorii și mai mult de *locul pe care partidul său o să-l plaseze pe listă*. Nu personalitatea candidatului va fi determinantă în alegeri, ci fidelitatea sa *vis-à-vis* de partid va fi preeminentă. Această depersonalizare a funcției parlamentare este adesea criticată de către unii autori, care văd în parlamentari intermediarii între alegători și administrație. Practica unor deputați de a vota în Parlament legi profund antisociale, dar care se prezintă în circumscripțiile lor ca prieteni ai alegătorilor, scriind în favoarea lor scrisori de intervenție, ce nu îi costă nimic și care, de regulă, nu sunt urmate de efecte, este, în mod evident, contrară principiului democratic¹².

3. Sistemul mixt

Reformatorii au început să se joace cu ideea că cel mai bun sistem se poate obține ca un amestec, ca o combinație de sistem majoritar ferm și de sistem proporțional. Vorbim aici de sistemul mixt. Modurile de scrutin mixt sunt cele care combină în metoda de compoziție a adunării, în același timp un aspect majoritar și un aspect proporțional¹³.

Sistemul dublului vot din Germania este mixt personalizat în termenii criteriilor de votare, dar nu și în termenii rezultatului, care este perfect proporțional pentru întregul Bundestag. Sistemul buletinului dublu este acel tip de scrutin în care alegătorul are două buletine: Cu un buletin desemnează, pe baza scrutinului uninominal majoritar, un deputat în circumscripția sa, iar cu celălalt buletin se pronunță, conform scrutinului reprezentării proporționale, pentru alegerea unui partid. Fiecare alegător votează pe baza unui buletin unic împărțit în două: prima parte cuprinde numele candidaților din circumscripția uninominală, iar a doua, listele prezentate de fiecare partid la nivel local¹⁴.

În Italia, sistemul a fost numit de Giovanni Sartori „Mattarellum”¹⁵. Introdus în 1993, sistemul prevedea că 75% dintre parlamentari¹⁶ erau aleși prin scrutin majoritar, iar 25% prin scrutin proporțional. În anul 2005, prin Legea nr. 270 din 21 decembrie 2005 s-a reintrodus *reprezentarea proporțională, cu listă blocată*. Astfel, 617 deputați sunt aleși în cele 26 de circumscripții naționale, 1 deputat este ales prin sistem majoritar în circumscripția Valle d’Aosta, iar 12 deputați sunt aleși din Circumscripția Estero (adică pentru italienii din afara Italiei). Pentru Senat¹⁷, 301 senatori sunt aleși proporțional în Italia, 8 sunt aleși uninominal în Valle d’ Aosta și Trentino Alto Adige, iar 6 sunt aleși în Circumscripția Estero.

În Japonia este utilizat, de asemenea sistemul mixt în proporția următoare: 60% majoritar și 40% proporțional. La Camera Reprezentanților din cei 480 de membrii: 300 sunt aleși prin scrutin majoritar și 180 prin scrutin proporțional. Camera consilierilor este compusă din 242 de membrii din care: 146 sunt aleși uninominal în cele 47 de circumscripții electorale, iar 96 prin scrutin proporțional, pe o listă națională¹⁸.

În Rusia, în anul 1993, Duma de stat a fost aleasă 50 majoritar și 50 proporțional.

Concluzii

Întrebarea care se pune întotdeauna atunci când există o dezbatere pe problematica alegerii unui sistem electoral este: *Care este cel mai bun sistem electoral?*

Giovanni Sartori afirma: „Nici un sistem electoral nu este mai bun în mod absolut și permanent”¹⁹. În totală concordanță cu afirmația lui Sartori, considerăm că un sistem electoral este bun, atâta timp cât el răspunde nevoii de reprezentare a cetățenilor cărora li se aplică.

Însă, nu trebuie să uităm că sistemele electorale sunt creația celor care se află la putere, la un moment dat și care doresc ca prin efectele unuia sau altuia dintre sistemele electorale să-și mențină și chiar să-și crească numărul de mandate pe care le dețin. Este de dorit însă, ca modificarea sistemului electoral să se realizeze cât mai rar, pentru ca cetățeanul să înțeleagă regulile electorale.

Referințe bibliografice:

- ¹ Ștefan Deaconu, *Instituții politice*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 118.
- ² Pentru detalii, a se consulta: <http://www.robert-schuman.eu>
- ³ Cu privire la alegerile legislative din 6 mai 2012: <http://www.robert-schuman.eu/doc/oeo/oeo-766-fr.pdf>
- ⁴ Pentru amănunte: <http://www.eerstekamer.nl>
- ⁵ Pe larg, **Claudia Gilia**, *Sisteme și proceduri electorale*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pp. 69-73, 91-94. A se consulta de asemenea, **Gheorghe Iancu**, *Drept constituțional și instituții politice. Vol. II, Sisteme electorale contemporane*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. 53-55, 67-68; **Ștefan Deaconu**, *op. cit.*, pp. 140-144, **Constantin Nica**, **Aristide Cioabă**, **Bogdan-Mihai Popescu**, **Cristian-Alexandru Leahu**, **Mihai Milca**, **Lorena Păvălan Stuparu**, *Sisteme electorale și sisteme democratice*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2009.
- ⁶ Din păcate pentru sistemul politic din România această caracteristică a sistemului majoritar nu am regăsit-o la clasa politică rezultată în urma acestui tip de alegeri. Trebuie însă să precizăm că, sistemul majoritar uninominal nu a fost utilizat în forma sa pură: „*The winner takes all*”, ci împreună cu principiul reprezentării proporționale, adică s-a realizat o redistribuire a voturilor celor care nu au reușit să obțină 50%+1 din voturi. Din păcate, nici selecția candidaților nu s-a făcut pe criterii de meritocrație, ci un rol important în desemnarea unui candidat sau altul l-a reprezentat suportul financiar de care beneficia. Lipsa unei adevărate selecții a candidaților de către partidele politice s-a văzut ulterior în calitatea aleșilor, și pe cale de consecință, în calitatea procesului legislativ și a întregii activități parlamentare în legislatura 2008-2012.
- ⁷ În acest sens, remarcăm punctul de vedere al profesorului Joseph Barthélémy: „*principiul proporționalității răspunde, pe cale de consecință, unui sentiment elementar de justiție, unei nevoi fundamentale de loialitate și de adevăr. Va veni o zi în care vom considera principiul proporționalist la fel de important ca și principiul universalității sufragiului. Principiul va fi considerat mai presus de orice discuție. Doar teoreticienii și profesorii vor continua să se întrebe dacă este bun sau rău*”, **Joseph Barthélémy**, *L'organisation du suffrage et l'expérience belge*, Giard et Brière, 1922, p. 530.
- ⁸ Acest lucru contrastează cu sistemele majoritare în care partidele au tendința de a se concentra în câteva circumscripții competitive și de a neglija circumscripțiile în care ele sunt fie prea slab reprezentate, fie suficient de puternice. Partidele depun eforturi mai mari pentru mobilizarea electoratului.
- ⁹ **Giovanni Sartori**, *Ingenieria constituțională comparată*, Ed. Mediterana 2000, București, 2002, p. 17-43.
- ¹⁰ Pe larg despre meritele sistemul majoritar, **Giovanni Sartori**, *op. cit.*, p. 69-71.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 71-72.
- ¹² **Chantebout Bernard**, *Droit constitutionnel et science politique*, 16e édition, Paris, Armand Colin, 1999, p. 210-211.
- ¹³ **Pierre Martin**, *Sistemele electorale și modurile de scrutin*. Ed. Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1999, p. 97.

Argumente pentru
principiul reprezentării
proporționale în contextul
realizării democrației
parlamentare

Dr. Marius ANDREESCU

Judecător, Curtea de Apel
Pitești

Lector universitar,
Universitatea din Pitești

1. Idealitatea și realitatea democrației. Despre dictatură în democrație

Doctrina, în majoritatea ei, relevă contradicția insurmontabilă care există între regimurile politice democratice, iar pe de altă parte, cele considerate a fi dictatoriale sau, mai simplu, între dictatură și democrație.

Dictatura înseamnă centralizarea și concentrarea puterii, negarea pluralismului în toate formele sale, puterea absolută sau discreționară a guvernanților, constrângerea și limitarea excesivă a libertăților individuale, separația rigidă a guvernanților de guvernați, inexistența sau existența formală a garanțiilor constituționale privind drepturile omului, inexistența sau caracterul fictiv, formal, al unor principii esențiale pentru organizarea statală a societății cum este de exemplu principiul supremației legii și al constituției. Pentru o exprimare sintetică, dictatura reprezintă anularea, desființarea sau, în cel mai bun caz, minimalizarea individualității a singularului, a diversității și afirmarea unității ca generalitate abstractă și constrângătoare.

Spre deosebire, democrația este asociată cu ideea de stat de drept, axat pe principiul devenit real și aplicabil al supremației legii și constituției. Centralizarea și concentrarea puterii este înlocuită, ca modalitate de organizare a puterilor statului, cu principiul separației și echilibrului acestora. Pluralismul, în toate formele sale este instituționalizat și garantat. Libertățile individuale sunt de asemenea, consacrate și garantate, exercitarea acestora fiind guvernată de regula potrivit căreia: limita oricărei libertăți individuale o reprezintă necesitatea de a respecta libertățile similare ale altora. Legitimitatea puterii statale implică distincția dintre ființa sau esența puterii, iar pe de altă parte, exercitarea ei. Într-un regim democratic, nu este necesar a se demonstra legitimitatea puterii ca atare, deoarece axioma potrivit căreia „titularul puterii este poporul sau națiunea”, nu necesită demonstrație, fiind o premisă pentru întreaga construcție politică și juridică a societății organizate statal. În schimb, orice regim democratic trebuie să găsească mijloacele prin care exercitarea puterii sau altfel spus, fenomenalitatea puterii să fie legitimată și legitimă. O astfel de legitimitate se realizează, atunci când între esență (puterea ca atare deținută de popor) și formele de exercitare (fenomenul puterii) nu există contradicții ireconciliabile. Legitimitatea exercitării puterii, în cazul regimurilor politice democratice, semnifică reflectarea esenței puterii în fenomenalitatea ei, respectiv în modul de organizare și exercitare. Prin urmare, în cazul democrației există întotdeauna o distincție conceptuală, dar și reală între legitimitatea esenței puterii ce nu necesită demonstrație, ea rezultând ca atare din simpla proclamare a principiului că puterea are ca titular poporul, iar pe de altă parte,

legitimitatea fenomenală a organizării și exercitării puterii care nu este un „dat”, ci o construcție, în primul rând, constituțională, realizată în formele concrete de organizare instituțională și de exercitare a autorității statului. Legitimitatea organizării și exercitării puterii este exterioară fenomenalității puterii, în sensul că, nu fenomenalitatea este izvorul legitimității ei, ci aceasta este construită în cadrul unui raport al cărui conținut este corespondența dintre esența puterii și formele de manifestare.

Puterea, în esența sa, poate fi considerată „un lucru în sine”, în sens kantian, deoarece cunoașterea deplină a esenței nu va fi niciodată posibilă. Realitatea puterii statale considerată în raportul dintre esență și fenomen relevă și un alt aspect: fenomenalitatea puterii nu va putea niciodată să corespundă pe deplin esenței puterii. Obiect al cunoașterii pentru științele juridice sau politice îl formează fenomenul puterii și nu esența acesteia. De aceea, legitimitatea manifestărilor fenomenale ale puterii reprezintă un ideal de care formele concrete ale organizării și exercitării puterii se apropie, fără însă a-l atinge vreodată.

Legitimitatea fenomenalității puterii constă printre altele și în realizarea principiului reprezentării. Acest principiu evidențiază foarte bine distincția dintre ființa sau esența puterii, iar pe de altă parte fenomenul puterii. Titularul puterii nu o poate exercita direct, decât în situații excepționale. Esența nu este și manifestarea puterii. Exercițiul puterii reflectă ființa puterii fără însă a o cuprinde. Astfel, instituțiile statului exercită puterea fără a o deține, prin urmare, au nevoie de recunoașterea legitimității actelor de putere, fapt conferit în principal prin aplicarea principiului reprezentării.

Puterea și fenomenalitatea ei sunt fără îndoială un loc central al democrației. Dacă legitimitatea fenomenală a puterii este un ideal de care formele concrete de realizare instituțională prin principiul reprezentării se pot apropia, rezultă atunci că democrația, în esența ei este tot un ideal în raport de care realitatea socială și politică se construiește și se manifestă, fără însă ca idealul democratic să coincidă cu realitatea socială și politică. Este relevantă în acest sens afirmația profesorului Ion Deleanu: „Democrația este o formă de perfecțiune morală. Ea dimensionează, atât organizarea, cât și funcționarea puterii pentru a o umaniza, cât și modul de viață al cetățenilor pentru a-l modela”.

Se impune a face deosebire între *democrația ideală* care este o construcție pur speculativă bazată pe posibila coincidență dintre esența și fenomenalitatea puterii, dar și pe un imperativ etic care ar însemna unitatea de voință dintre individ și societate, iar pe de altă parte, *democrația reală*, caracterizată prin dihotomia contradictorie dintre esența și fenomenalitatea puterii, dintre individ și societate. Democrația reală are forme concrete, multiple de manifestare, (cum ar fi forma de „democrație parlamentară sau reprezentativă”), nu este un dat imuabil, ci se află într-un continuu proces evolutiv care, în considerarea progresului istoric are ca finalitate, niciodată posibil a fi realizată, democrația ideală. Știința dreptului are ca obiect de studiu democrația reală sau mai precis formele ei de manifestare și de realizare ale acesteia. Paradoxal totuși, legitimitatea oricărei forme a democrației reale este conferită de valorile și principiile democrației ideale, aceasta din urmă formând obiectul de studiu cu precădere al metafizicii.

Spre deosebire de dictatură, democrația presupune reabilitarea individualului, a particularului, care nu mai este absorbit și dizolvat în generalul abstract social sau al puterii concentrate. În democrație, individualul are valoare ontologică și se manifestă în coexistență existențială cu generalul social. Altfel spus, individualul are semnificația și puterea generalului, acesta din urmă fiind legitim, tocmai prin faptul că recunoaște individualului dimensiunea existențială și ontologică. Puterea, chiar și în manifestările sale concrete este expresia generalului ca atare, reflectat de exemplu în noțiunea de „interes public”. Într-o societate democratică legitimitatea actului de putere nu constă în reflectarea propriei sale generalități (a interesului public), ci în respectarea individualității a diversității în toate

formele specifice pluralismului existențial. În termeni constituționali, acest aspect evocă raportul dintre „majoritate și opoziție”.

Problematica democrației nu poate fi redusă la fenomenul puterii așa cum pare să rezulte din definiția constituțională a democrației pe care o întâlnim în art.2 al Constituției Republicii Franceze: „ guvernarea poporului prin popor și pentru popor”. Esența democrației, în opinia noastră, îl constituie formele și conținutul raportului concret dintre societate și individ. Raportul exprimă o contradicție unilaterală, deoarece societatea poate contrazice individul (particularul și diversitatea), ceea ce este propriu dictaturii, dar individualul nu contrazice societatea, situație specifică democrației. Mai mult, raportul dialectic dintre individ și societate specific democrației este unul afirmativ, necuprinzând o negație așa cum, susținea Hegel. Este propriu democrației ca societatea să afirme individul (individualitatea și diversitatea), nu să îl nege, prin urmare, să consacre și să garanteze individualitatea și diversitatea. Orice analiză mai amplă a fenomenului democrației implică referiri și la conceptele de civilizație și cultură, la raporturile dintre civilizație, societate și individ.

În opinia noastră, între dictatură și democrație este evident o contradicție, dar una unilaterală: dictatura este în contradicție și exclude democrația, însă democrația nu exclude formele de dictatură. Spațiul și obiectul acestui studiu nu ne permit o analiză mai amplă a acestei interesante probleme, totuși menționăm că, în doctrină, se fac referiri la forme de dictatură ce pot caracteriza orice regim democratic: dictatura parlamentului, dictatura maselor sau dictatura majorităților. În toate aceste situații ale realității democratice, contradicțiile afirmative mai sus evidențiate devin negative (majoritatea exclude sau ignoră minoritatea). În consecință, se ajunge la exercitarea autorității în forme discreționare, fapt care evident contrazice în mod esențial valorile democrației ideale.

John Stuart Mill, în lucrarea sa „ Civilization”, publicată în 1836, considera că civilizația este contrară stării de natură sau barbariei. Un popor este civilizat, când condițiile sociale în care trăiește conferă suficiente garanții de siguranță, astfel încât pacea socială să fie o realitate. Între consecințele creșterii civilizației cea mai pregnantă, este, în opinia filosofului, faptul că puterea are tendința de a trece de la indivizi și de la micile colectivități, la mase. Importanța maselor crește, pe când a indivizilor scade. O dată cu descreșterea rolului individului, descrește și puterea credințelor individuale, iar opinia publică dobândește supremația. În acest context ideatic, Stuart Mill sublinia că „ dezavantajele democrației constau tocmai în această tiranie exercitată de mase, de majorități, de opinia publică. De aceea, organizarea politică a guvernării reprezentative trebuie să conțină toate garanțiile de apărare a individului contra tiraniei maselor. Între alte măsuri, Stuart Mill preconiza reprezentarea minorităților de opinii în parlament.

Constatăriile marelui filosof sunt, în opinia noastră, pe deplin valabile și pentru formele contemporane ale democrației reale sau reprezentative. De aceea, concretizarea principiului reprezentării în unul din tipurile de sistem electoral trebuie să permită pe cât posibil, diminuarea sau chiar eliminarea formelor de dictatură într-o democrație reală prin punerea în valoare a individualităților, a minorităților politice sau de altă natură. În acest fel, progresul unei societăți democratice redevine unul echilibrat, bazat pe o contradicție unilaterală afirmativă în care masele afirmă și nu neagă individul, iar majoritățile afirmă minoritățile. Astfel, celebrul principiu parlamentar „*minoritățile se exprimă, iar majoritatea decide*” ar trebui să devină: *legitimitatea deciziei este dată de reprezentativitatea și puterea de exprimare a minorităților.*

2. Avantaje ale sistemului electoral al reprezentării proporționale

Pentru că orice democrație reală, ce inevitabil se construiește pe principiile reprezentării sau al reprezentativității, cum sublinia profesorul Ioan Alexandru, nu poate fi idealul, nici sistemul electoral al reprezentării proporționale nu este infailibil, dar, în opinia noastră, generează

posibilitatea atenuării formelor de dictatură într-o democrație reală, cerință necesară pentru echilibrul și progresul social. Subliniind caracterul fictiv al reprezentării, profesorul Ioan Alexandru afirma cu deplină temei „putem susține cel mult că noțiunea de reprezentare tinde să dispară în favoarea celei de reprezentativitate – o noțiune de natură nejuridică, dar benefică din perspectiva criteriilor democrației directe”. Apreciem că reprezentativitatea este în același timp și o valoare specifică unei democrații reale, un aspect particular al principiului proporționalității.

Unul dintre cele mai importante principii ale democrației constituționale este principiul reprezentării. Montesquieu spunea că poporul, care deține puterea supremă, trebuie să facă el însuși tot ceea ce poate îndeplini bine, iar ceea ce nu poate îndeplini bine trebuie să facă prin împuternicirii săi, pe care să-i desemneze el însuși. În esența sa, principiul reprezentării s-a format ca o modalitate practică prin care poporul participă indirect la dezbateră și adoptarea unor decizii de interes general. Acest principiu stă la baza instituirii și funcționării organelor reprezentative, în primul rând a celor legislative, în toate țările democratice.

Mecanismul prin care se realizează reprezentarea, este sistemul electoral.

Problema fundamentală este de a ști cum trebuie să se procedeze cât mai eficient, pentru ca autoritățile reprezentative să exprime cât mai bine, atât configurația social-politică a poporului, cât și tehnicismul și pragmatismul guvernării. Formarea autorităților reprezentative trebuie să răspundă la două exigențe majore: implicarea partidelor în sistemul social-politic și constituțional, exprimarea configurației politice la nivelul structurilor constituționale, ca modalitate esențială de realizare a pluralismului și democrației. În regimurile constituționale democratice se practică două tipuri de bază de sisteme electorale: sistemul majoritar și sistemul reprezentării proporționale, acesta din urmă fiind o aplicare a principiului proporționalității.

Reprezentarea proporțională este definită ca fiind sistemul care permite exprimarea în parlament a poporului (a corpului social, a electoratului) în raport cu multitudinea dimensiunilor și aptitudinilor sale, cu precădere politice. Ea permite prin definiție, reprezentarea în parlament, atât a majorității, cât și a minorității, deci a diversității sociale ca stare normală și frecventă. În literatura de specialitate, se apreciază că reprezentarea proporțională corespunde cel mai bine intereselor istorico-politice ale diferitelor forțe social-politice. Are avantajul că formează un raport just între procentul voturilor obținute și al mandatelor parlamentare atribuite: „realizează o justiție în reprezentare (justiție electorală)”. Reprezentarea proporțională permite atribuirea fiecărui partid a unui număr de mandate proporțional cu voturile obținute. Acest sistem electoral presupune scrutinul de listă, organizat într-un singur tur, fapt ce are drept consecință atribuirea mandatelor atât majorității cât și minorității. Principiul proporționalității este aplicat în acest caz în forma sa strictă, cantitativă, ca raport matematic între voturile exprimate și mandatele repartizate. Există un raport direct proporțional între locurile parlamentare pe care le ocupă un partid politic sau o formațiune politică și voturile pe care electoratul i le-a atribuit.

Avantajele și dezavantajele sistemului electoral al reprezentării proporționale au fost analizate în doctrină. Din perspectiva analizei noastre trebuie subliniate următoarele avantaje ale sistemului reprezentării proporționale: permite reprezentarea în parlament a tuturor opiniilor și intereselor în raport direct proporțional cu opțiunile electoratului; permite reprezentarea minorităților și instituționalizarea unei reguli a pluralismului și democrației minoritare. Minoritatea are posibilitatea reală de a se exprima, iar majoritatea de a decide; are avantajul că formează un raport just între procentul voturilor obținute și al mandatelor parlamentare atribuite.

Aplicarea strictă, cantitativă, în sens matematic, a principiului proporționalității poate fi distorsionată, în ipoteza în care, prin lege, se prevede un prag minim de voturi pentru ca un partid sau o formațiune politică să poată obține locuri în Parlament. Pragul electoral este instituit de legea nr.373/2004 și reprezintă “numărul minim necesar de voturi valabil exprimate pentru reprezentarea parlamentară.”Aplicarea în sens cantitativ, matematic, a principiului proporționalității în dreptul electoral, poate să aibă ca și consecință reprezentarea în Parlament a unor minorități social-politice nesemnificative din punct de vedere politic, ceea ce ar crea un parlament mult prea eterogen, existând riscul unor blocaje în activitatea legislativului, mai ales prin imposibilitatea formării majorității necesare pentru a decide. Existența unui prag electoral face ca partidele și formațiunile politice, cu un număr mai mic decât procentul minim, să nu primească nici un mandat “deși, s-ar putea ca ele să aibă personalități de prestigiu, avantajându-se însă partidele ale căror platforme sunt mai larg receptate de către electorat. Cu toate acestea, suntem de acord cu opinia exprimată în doctrină. “Pragul electoral poate fi considerat un alt corectiv al efectelor considerate mult prea brutale ale sistemului electoral de reprezentare proporțională, de o altă natură decât candidaturile independente, prin care se încearcă corijarea unor efecte nedorite, mai ales în plan politic (Elena Simina Tănăsescu). În sensul celor de mai sus, Curtea Constituțională a considerat că instituirea unui prag electoral este justificată, și prin urmare nu aduce atingere principiului proporționalității aplicat în această materie: “Procesul electoral, în ansamblul său, nu este numai un mijloc care să permită exercitarea drepturilor individuale ale cetățenilor consacrate de Constituție. El reprezintă, de asemenea, dincolo de expresia acestor drepturi subiective un mijloc pentru a dota instituțiile unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie și pentru a face posibilă organizarea unor centre de decizie politică eficiente și în măsură să exprime o orientare generală, nefragmentară a activității de stat. (Decizia nr 2/1992, publicată în M.Of. nr. 15/1992). În consecință, instituirea unui prag minim electoral are ca obiectiv aplicarea principiului reprezentării proporționale, în așa fel încât, esența acestuia – reflectarea în corpurile legiuitoare a tendințelor și opțiunilor politice ale națiunii – să nu intre în contradicție cu necesitatea alcătuirii unei instituții reprezentative, care să corespundă dezideratelor subliniate mai sus.

Bibliografie:

Ioan Alexandru, *Democrația constituțională*, Editura Universul Juridic, București, 2012

Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, Editura C.H. Beck, București, 2006

Nicolae Bagdasar ș.a., *Istoria filosofiei moderne Vol. II*, București, 1938

Gheorghe Iancu, *Drept constituțional și instituții politice, Vol. II*, Editura C.H. Beck, București, 2009

Marius Andreescu, Andra Puran, *Drept constituțional*, Editura Universității din Pitești, 2012

Necesitatea unui cod electoral?

Lector univ. dr. Elena Mădălina NICA

Facultatea de Drept și Științe Administrative

Universitatea din Craiova

Preliminarii

Alegerea uneia dintre temele propuse de către organizatorii Mesei Rotunde – Necesitatea unui Cod electoral - și deci opțiunea de a nu aborda o temă conexasă celor propuse nu trebuie înțelese ca datorându-se intenției sau pretenției de a o epuiza. Mai ales dacă se ține cont, nu doar de natura temei înseși, ci mai ales de faptul că în materie electorală, consider, ca și mulți alții, că dreptul trebuie să găsească justa măsură între nevoia de flexibilitate (și flexibilizare) și cea de statornicie. Ne permitem asumarea și reafirmarea acestui truism pentru a reaminti un altul, pe care se sprijină (însă golit, din păcate, în zilele noastre, de adevărul său esențial, printr-un exces declarativ): importanța materiei electorale în construcția puterii publice, căreia îi revine unul dintre rolurile principale în realizarea dreptului, ca sistem valid, dinamic, coerent și centrat pe respectarea libertății.

Alegerea temei s-a dorit un pretext pentru a stârni întrebări și eventuale răspunsuri din partea celorlalți participanți la Masa Rotundă, în contextul în care despre modificarea legislației electorale în sensul unei eventuale codificări se tot discută, mai mult sau mai puțin pertinent, mai mult sau mai puțin tehnicizat, în societatea română actuală (atât în spațiul public, cât și în cel academic), din perspective ce încearcă să contribuie la o abordare interdisciplinară și, rareori, chiar transdisciplinară.

Cele ce urmează nu se vor circumscrie, deci unei abordări prea tehnicizate, ținând cont totodată de imposibilitatea de a trata, chiar și punctual, dintr-o perspectivă globală, toate aspectele pe care le presupune tema aleasă. Cu riscul de a părea reduționiste și arbitrar alese, precizările pe care le vom prezenta se străduiesc să contribuie la inter- și transdisciplinaritate nu alegând o abordare ea însăși inter- sau transdisciplinară, ci atrăgând atenția asupra anumitor chestiuni strict juridice extrem de problematice, unele dintre ele pretându-se unei analize și din partea unor specialiști în alte discipline decât dreptul, precum este cazul unora din participanții la întreprinderea de astăzi.

Astfel, cu permisiunea dumneavoastră, aș dori să adaug, aici și acum, un semn de întrebare la finalul titlului temei și, în consecință, să vă propun câteva sugestii de zone de discuție. Aș dori să încerc să transformăm împreună sau să vedem dacă putem transforma împreună, ca într-un atelier (pentru că am convingerea că o masă rotundă este un atelier) afirmația statică „necesitatea unui cod electoral” într-o interogație dinamică „este necesar un cod electoral în România de astăzi?”.

Este codificarea singura soluție? Exigențele de producere validă a dreptului. Exigența efectivității

Sperând că sunteți de acord cu punctul de plecare propus, cu convenția pe care o presupune, primul aspect ce merită punctat, de manieră deschisă, însă fără a se insista, este necesitatea de a ne interoga asupra virtuților și păcatelor codificării înseși, proces complicat și, să o recunoaștem încă o dată, deosebit de amplu.

Un cod electoral, rezultat al procesului de codificare, ar constitui un ansamblu sistemic coerent articulat de norme necesare în materie electorală. Într-o anumită accepțiune a noțiunii de cod, la care se pare că aderăm în România, aceste norme ar fi exclusiv de natură legală, ceea ce deja reprezintă o aventură, după cum știm că s-a întâmplat în cazul recentului „renovat” Cod civil. Dacă însă aderăm la o accepțiune franceză a termenului (referirea la modelul francez se face pentru că el constituie modelul predilect de inspirație pentru dreptul român, chiar dacă în ultimele decenii și-au făcut simțită influența și alte modele), un Cod electoral ar trebui să reunească, atât norme de rang legislativ, cât și norme reglementare, de rang infralegislativ. Astfel, un Cod ar putea fi cartea ce povestește povestea felului în care se constituie autoritățile politice electice. Firește, „povestirea” însăși, cuprinsă în norme (enunțuri prescriptive, și nu descriptive) trebuie să respecte exigențele de calitate a dreptului pe care le impune statul de drept, garantat constituțional în art. 1 alin. (3) din legea supremă – claritate, precizie, accesibilitate, previzibilitate și predictibilitate (ce presupun inclusiv neretroactivitatea).

Toate aceste cerințe, odată respectate, sunt garanția virtuții unei normări, în cazul de față în materie electorală, care să respecte, din perspectiva subiecților de drept, securitatea juridică și încrederea legitimă. La celelalte virtuți ale codificării, îndelung lăudate sau doar argumentate în doctrină, română sau de drept comparat, nu aș vrea să mă refer tocmai datorită acestui fapt, al consistenței și insistenței lor abordări.

La un examen atent, virtutea stabilității poate însă, aproape imprecipabil, să-și arate natura fragilă sau fața nevăzută. Îmi permit această afirmație ținând cont de „istoricul” (în sens de pattern) normării în materie electorală de peste un deceniu încoace, în România. Considerentul este așadar unul pragmatic, bazat pe observație practică. Întrebarea este deci dacă, printre altele, inflația de modificări în materie electorală, precum și formele în care s-a întâmplat, actele normative prin care au intervenit aceste modificări, nu ar putea fi considerate semn al faptului că deocamdată exigențele de calitate a dreptului (de altfel generale, de fapt, nevizând deci numai normele juridice reunite într-un cod) nu pot fi respectate în politica normativă din spațiul român.

Această din urmă afirmație se sprijină pe faptul că producerea legislației electorale în România nu a respectat, în primul rând, normele constituționale ce le condiționează validitatea, atitudine pe care, din păcate, Curtea Constituțională, când i s-a oferit ocazia, nu a sancționat-o. De aceea, considerăm pertinent să facem o prezentare a acestei realități.

A. Cerințele de validitate în materia legislației electorale

Din perspectiva constituționalității extrinseci, a validității, care se referă la modul de producere a normelor electorale (ce trebuie să în acord cu prevederile pertinente din Constituție), în sistemul nostru este ignorată posibilitatea exclusiv pentru legea organică de a interveni în materie electorală. Este de notorietate că în acest domeniu s-a intervenit, deseori de-a lungul timpului, prin ordonanțe de urgență ale guvernului. Obligația de a norma prin lege organică are ca fundamente constituționale pe de o parte art. 53 din Constituție, iar pe de altă parte art. 73 alin. (3) lit. a) coroborat cu art. 115 alin. (1) și (6) din legea supremă.

În primul rând, restrângerea exercițiului drepturilor electorale în general, atât a celor fundamentale garantate expres de Constituție, cât și a celor electorale subiective nu poate fi

realizată decât în condițiile impuse de art. 53 din legea supremă, cât timp aceste dispoziții se referă, de manieră generică, la restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, fără a se distinge în raport de calitatea drepturilor sau a libertăților de a fi sau nu expres garantate constituțional, ca drepturi fundamentale. Or, *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*.

Art. 53 prevede, în primul său alineat, că „exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav”. În alineatul al doilea sunt precizate celelalte condiții pe care restrângerea exercițiului oricărui drept și al oricărei libertăți, așadar inclusiv al exercițiului drepturilor electorale, trebuie să le îndeplinească pentru fi constituțională: restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică; măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

Această interpretare, ce nu distinge în raport de tipul dreptului, nu este însă acceptată de Curtea Constituțională, care apreciază, de principiu și de manieră pe cât de tranșantă, pe atât de eronată¹, că „drepturile și libertățile a căror exercitare poate fi restrânsă, conform art. 49 din Constituție (actualul articol 53, sbl. n.) numai prin lege și în condițiile stabilite de acest articol sunt cele reglementate în cuprinsul Constituției”.

Termenul „lege” din art. 53 alin. (1) trebuie interpretat, în sens restrâns, ca act legislativ, adică act ce normează general, direct și primar un domeniu și care emană exclusiv de la Parlament. Se instituie astfel o rezervă a competenței parlamentare², ce exclude posibilitatea intervenției Guvernului prin ordonanțe, acte în egală măsură de natură legislativă. Interpretarea dată de Curtea Constituțională termenului „lege” din cuprinsul art. 53 alin. (1) din Constituție alege, din păcate și în mod incorect, sensul larg, asimilându-i-se astfel legii parlamentare și actul legislativ formal diferit, emanând de la Guvern – ordonanța simplă³.

De altfel, în ce privește restrângerea exercițiului drepturilor fundamentale în general, așadar inclusiv a exercițiului drepturilor electorale fundamentale, necesitatea intervenției, în materie, exclusiv a legii parlamentare se justifică prin necesitatea ca orice dispoziție în materia drepturilor fundamentale să fie interpretată strict, necesitate specifică regimurilor liberale, în opoziție cu cele totalitariste.

Faptul că legea competentă să normeze în materia drepturilor electorale, fie fundamentale și garantate constituțional ca atare, fie subiective, trebuie să fie, în sistemul nostru, lege organică rezultă, fără tăgadă, în al doilea rând, din art. 73 alin. (3) lit. a) din Constituție, conform căruia sistemul electoral trebuie reglementat exclusiv prin lege organică. Or, drepturile electorale, în genere, sunt o componentă a sistemului electoral.

În acest domeniu, delegarea legislativă este prohibită prin art. 115 alin. (1) din Constituție, astfel încât orice ordonanță simplă de Guvern ce intervine în materie electorală este neconstituțională.

Considerăm, de asemenea, că nici ordonanțele de urgență nu trebuie, conform legii fundamentale, să intervină în normarea diverselor componente ale sistemului electoral. Astfel, deși Constituantul nu interzice emiterea de ordonanțe de urgență în domeniul legii organice, ceea ce ar putea legitima intervenția ordonanțelor de urgență în materie electorală, art. 115 alin. (6) din Constituție prohibește expres această facultate a Guvernului, instituind două interdicții de normare prin ordonanțe de urgență. Se prevede, pe de o parte, că acestea nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, iar, pe de altă parte, că nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de

Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică.

Astfel, pe de o parte, drepturile electorale ce se bucură de garanție constituțională expresă sunt exceptate expres de la posibilitatea de a fi reglementate prin ordonanță de urgență. Pe de altă parte, având în vedere exprimarea generică folosită de norma constituțională – drepturile electorale -, fără să se distingă între drepturile electorale fundamentale garantate sau nu ca atare în textul Constituției și drepturile electorale subiective, aplicând același principiu de interpretare *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*, rezultă că ordonanțele de urgență nu pot afecta niciun drept electoral subiectiv, de rang infraconstituțional, așadar, generic, nu pot afecta niciun drept electoral.

Cum sistemul electoral implică manifestarea drepturilor electorale, fie că este vorba despre cele garantate constituțional, fie că este vorba despre drepturi electorale subiective de rang infraconstituțional, rezultă că ordonanțele de urgență nu trebuie să afecteze materia electorală, în general.

Apreciem că sensul termenului folosit de Constituant - „a afecta” – se referă la normare, în general, indiferent de gradul de intervenție și de rezultatul acesteia, pozitiv sau negativ. De altfel, acest din urmă aspect a fost deja remarcat în doctrină, argumentându-se că „sensul noțiunii constituționale de „afectare” a drepturilor trebuie să fie unul de drept comun, înțelegând prin aceasta orice modificare a drepturilor electorale, iar nu doar acele modificări care au un impact negativ. De cele mai multe ori este imposibil să se facă o disociere între intervenția asupra drepturilor electorale și impactul negativ asupra acestora, deoarece în general modificarea unui drept electoral în sens favorabil atrage modificarea în sens nefavorabil a unui drept electoral corelativ”⁴.

Orice ordonanță de urgență adoptată în materia drepturilor electorale este lovită, ca și ordonanțele simple, de neconstituționalitate extrinsecă, de invaliditate, fiind așadar lipsită de caracter juridic, întrucât adoptarea sa nu respectă condițiile procedurale prevăzute de Constituant, câtă vreme intervine într-un domeniu de reglementare prohibit de către acesta.

B. Poziționarea Curții Constituționale în materie

Instanța constituțională română este însă de altă părere, pe care o considerăm eronată, părere ce vădește un atașament incorect, atât față de distincția între afectarea pozitivă și cea negativă a drepturilor electorale, cât și față de distincția între drepturi electorale prevăzute de Constituție, respectiv drepturi electorale de rang legislativ, în momentul în care interpretează, de principiu, interdicția pentru ordonanțele de urgență de a afecta drepturile electorale.

Astfel, într-un prim timp, Curtea statuează⁵ că numai interdicția adoptării de ordonanțe de urgență în domeniul legilor constituționale și imposibilitatea ca asemenea ordonanțe să vizeze măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică sunt totale și necondiționate, pe când, în toate celelalte domenii enumerate în dispozițiile art. 115 alin. (6), așadar, inclusiv în ce privește drepturile electorale, ordonanțele de urgență nu pot interveni atunci când „afectează” respectivele domenii, în sensul în care ar avea consecințe negative de tipul suprimării, prejudicierii, lezării drepturilor în cauză. Pe cale de consecință, ordonanțele de urgență pot interveni dacă, prin reglementările pe care le conțin, au consecințe pozitive.

Într-un al doilea timp, distingând între drepturile electorale fundamentale, prevăzute de Constituție, și drepturile electorale prevăzute de legislația electorală, Curtea apreciază că dacă un drept electoral nu este prejudiciat sau lezat sub aspectul existenței dreptului subiectiv, iar ordonanța de urgență cuprinde numai condiții și modalități de exercitare a acestui drept, nu poate fi vorba de o nerespectare a legii supreme. Astfel, judecătorul constituțional acordă, din păcate, un gir de constituționalitate posibilității ordonanțelor de

urgență de a interveni în materia drepturilor electorale procedurale prevăzute de legislația electorală infraconstituțională, sub condiția să nu aducă atingere existenței acestora.

Oricât de regretabilă, poziția Curții nu este, totuși, surprinzătoare. Dincolo de vasta jurisprudență în care aceasta nu cenzurează neconstituționalitatea, nici măcar a ordonanțelor de urgență ce intervin în materia drepturilor expres garantate în textul legii supreme, chiar și cu ocazia adoptării atitudinii jurisprudențiale contrare, în virtutea căreia constată neconstituționalitatea extrinsecă a unor ordonanțe afectând drepturi fundamentale, altele decât cele electorale, Curtea argumentează incomplet și folosește aceeași terminologie nuanțată de „afectează prin limitare drepturi fundamentale”, pe care nu o precizează⁶.

De marcat astfel că, în practică, reglementarea sistemului electoral prin ordonanțe de urgență s-a transformat, în România, dintr-o imposibilitate instituită constituțional, dar în mod condamnabil validată de către instanța constituțională⁷, într-o realitate normativă constantă. Pe cât de constantă, pe atât de instabil efectul său asupra legislației electorale. În acest context, consecințele asupra procesului democratic electoral și implicit asupra regimului constituțional sunt îngrijorătoare.

Revenind la punctul de pornire, pentru a închide astfel un cerc, prin ea însăși, o atare atitudine normativă a statului este neconstituțională, prin raportare la art. 1 alin. (3) din Constituție. Acesta, garantând statul de drept, impune principiul securității juridice, ca și exigență a acestuia, în virtutea căreia dreptul trebuie să aibă anumite calități – să fie cert, accesibil, precis, previzibil, predictibil și clar și situațiile juridice să fie stabile – normele să nu fie retroactive, iar schimbările normative, ca și acțiunile statului, în genere, să poată fi prevăzute de subiectele de drept pe care le vizează.

Toate aceste cerințe se circumscriu principiului încrederii legitime dezvoltat în doctrina germană, ca o concretizare subiectivă a securității juridice. Principiul respectării încrederii legitime a fost definit ca principiul în baza căruia dacă un particular de bună-credință a crezut, în deplină încredere, în comportamentul unui organ public și în menținerea liniei de conduită astfel create a acestuia, autoritățile trebuie, pe cale de consecință, să țină cont de atingerile legitime suscitade pentru fiecare asemenea particular - care trebuie să suporte cel mai mic inconvenient posibil în caz de schimbare - adică nu trebuie să rupă încrederea, modificând de manieră neașteptată și brutală această linie de conduită, în orice caz în măsura în care niciun interes public imperios nu o cere⁸.

Or, prin raportare la exigențele încrederii legitime, care presupun ca actele statului să nu aibă un conținut sau să fie adoptate sau aplicate într-un asemenea mod încât să încalce încrederea legitimă a persoanelor în continuitatea acțiunii statale, modificările foarte dese și însemnate cantitativ ale legislației electorale române, în special prin ordonanțe de urgență, încalcă art. 1 alin. (3) din Constituție.

Dacă, în general, judecătorul constituțional român evită deseori să se pronunțe asupra încălcării diverselor implicații ale securității juridice impuse de art. 1 alin. (3) din Constituție, într-o hotărâre de respingere a cererii de anulare a alegerilor prezidențiale pe motiv de fraudă electorală⁹, ce excede competenței de exercitare a controlului de constituționalitate, Curtea, se referă, totuși, la „deficiențele legislației electorale, de natură să genereze insecuritate juridică”.

Fără să se refere la neconstituționalitatea modificării și completării legii 370/2004 pentru alegerea Președintelui României prin OUG 95/2009, pe care le califică însă ca fiind substanțiale, Curtea face o serie de aprecieri asupra instabilității legislației electorale, aprecieri lipsite de caracter constrângător, pe care și le fundamentează prin citarea unor dispoziții în egală măsură lipsite de caracter constrângător, cuprinse în Codul bunelor practici în materie electorală - Linii directoare și raport explicativ, adoptat de Comisia Europeană

pentru Democrație prin Drept - Comisia de la Veneția, în cadrul celei de-a 52-a Sesiuni Plenare (Veneția, 18- 19 octombrie 2002).

Astfel făcând, Curtea citează din Cod următoarele: „*stabilitatea dreptului este un element important al credibilității procesului electoral și este esențială pentru consolidarea democrației. Prin urmare, modificarea frecventă a normelor sau caracterul lor complex pot dezorienta alegătorul. Alegătorul poate conchide, în mod corect sau incorect, că dreptul electoral este doar un instrument cu care operează cei care sunt la putere și că votul alegătorului nu mai este un element esențial care decide rezultatul scrutinului.[...] Ar fi necesar a se evita, nu atât modificarea sistemelor de scrutin - ele pot fi întotdeauna îmbunătățite -, ci modificarea lor frecventă sau cu puțin timp (cei puțin un an) înainte de alegeri. Chiar în absența unei intenții de manipulare, modificările vor fi dictate de interesele iminente ale partidului politic.*”

Deși ar fi fost de dorit ca instanța constituțională să aducă dacă nu argumente proprii prin care să adâncească analiza stării legislației electorale în materia alegerilor prezidențiale, cel puțin o formulare proprie a argumentelor citate, rămâne de remarcat propunerea pe care o realizează. Prin acesta, Curtea vine în întâmpinarea unui deziderat deja exprimat în doctrina aceluia moment: „necesitatea ca întreaga legislație electorală referitoare la alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, a Președintelui României, alegerile pentru Parlamentul European, precum și la alegerea autorităților administrației publice locale să fie reexaminată, urmând a fi concentrată într-un Cod electoral ale cărui dispoziții comune și speciale să asigure, în concordanță cu principiile constituționale, organizarea unui scrutin democratic, corect și transparent”.

Unul dintre riscurile unei codificări pripite sau ale unei codificări elaborate cu „scăpări” din perspectiva exigențelor de calitate a dreptului s-ar traduce însă prin afectarea eficienței respectivului cod și inclusiv prin afectarea constituționalității sale intrinseci. Modificarea sa, pentru a remedia „scăpările” în cauză, ar întoarce lucrurile în punctul de plecare.

C. Soluția intermediară

În aceste condiții, încercând un răspuns la întrebarea dacă este necesar un cod electoral, considerăm cu entuziasmului care ne-ar putea împinge să răspundem tranșant și afirmativ, trebuie să-i substituim o atitudine mai prudentă. Este deci pertinent, în opinia noastră, să nuanțăm în sensul că, dincolo de avantajele pe care le prezintă codificarea (sistematizarea, stabilitatea, claritatea și coerența fiind unele dintre ele) și a căror putere de seducție este ridicată (și justificată), o soluție intermediară ar fi de preferat.

Totodată, ea ar ajuta la tranziția către etapa în care entitățile implicate în opera de codificare ar ajunge în punctul în care s-ar putea pune realmente și eficient de acord asupra proiect de cod care să prezinte o paradigmă funcțională în materie electorală, o viziune și o metodologie aferentă de transpunere în realitate, care să se subsumeze exigențelor constituționale, nevoilor sociale actuale și care să fie în același timp aptă de proiecție. O primă etapă metodologică ar consta în înțelegerea multiplelor incongruențe, inconsistențe și puncte, nu doar slabe, ci de-a dreptul moarte al actualei „viziuni” în materie, exprimate în legislația aflată încă în vigoare și în acceptarea lor ca eșecuri ce trebuie evitate pe viitor. Entitățile la care ne referim nu se rezumă la cele din sfera organelor statului implicate direct în exercițiul funcției legislative, lor adăugându-li-se, într-un proces de codificare veritabil, și entitățile implicate indirect în exercițiul acestei funcții, existente la nivelul societății civile: cetățeni, partide politice, grupuri de presiune de diverse tipuri.

Soluția intermediară la care ne referim și pe care o considerăm mai realistă, dacă nu uităm de contextul mai sus punctat (acela al deficiențelor producerii normelor și al regretabilei necenzurări a acestora de către judecătorul constituțional) ar fi aceea de a modifica, în acord cu exigențele constituționale – atât cele referitoare la validitate, cât și cele referitoare la

constituționalitatea intrinsecă -, legislația electorală existentă, cu respectarea imperativului corelării prevederilor referitoare la aspecte comune tuturor tipuri de alegeri politice ce se desfășoară în România.

O atare legislație, chiar dacă nereunită într-un cod, ar oferi, pe de o parte, răgazul necesar pentru o operă de codificare de calitate, iar pe de altă parte ar constitui un cadru normativ - valid, constituțional intrinsec și adaptat societății noastre - pentru alegerile ce pot avea loc în următorii ani. Ne referim la ipoteza alegerilor parțiale ce pot avea loc până în 2016 (ne referim aici la cazul alegerilor locale și parlamentare), respectiv la alegerile prezidențiale din 2014 și la viitoarele alegeri europarlamentare din România.

Soluția pe care o susținem încercăm să țină cont și de faptul că, astfel cum au fost exprimate numeroase deziderate în România ultimilor ani, elaborarea unui cod electoral ar presupune nu doar materializarea voinței de a reuni normele ce vizează materia electorală într-un tot (de preferință sistematizat, unitar, coerent, clar, precis, previzibil, neretroactiv), ci și o reformare a sistemului electoral. Or, o reformare grăbită ar fi o reformare ratată, așa cum experiența s-a încăpățânat să ne-o demonstreze în repetate rânduri, de ceva vreme, în sistemul nostru. Unui cod ratat îi preferăm deci un cod amânat, „dospit”, însă precedat de necesarele modificări legislative punctuale, subsumate imperativelor clare și clar formulate de ordin juridic, precum și celor sociale. În cazul acestora din urmă, claritatea încă nu există, singurele revendicări decelabile fiind cele ale partidelor politice, societatea civilă nefiind încă suficient de informată, incitată și cooptată la discuție și dezbateri pe teme electorale. (Nimic nou, s-ar putea replica. De acord. Dar asta nu-nseamnă că nu este util să fie reamintite într-un context de genul întâlnirii de astăzi, la care participă, spre bucuria și a noastră, inclusiv studenți).

Nu ne dorim însă să alunecăm în aprecieri pe marginea cărora discuțiile pot fi și ar trebui să fie mai ample decât sunt, actualmente, în România, discuții ce presupun distincții, adânciri și nuanțări pentru care spațiul alocat acestei expunerii este prea strâmt (din rațiuni justificate și perfect rezonabile).

Cu toate acestea, credem că trebuie reamintit că a reforma înseamnă a da o nouă formă pentru un conținut la rândul-i nou. Care ar fi acesta, în cazul sistemului nostru electoral? Care sunt nevoile reale cu privire la transformările de substanță ale sistemului electoral? Sunt ele conforme specificității societății românești și a spațiului public sau suntem în prezența strict a unor nevoi ale unor structuri care tind să-și asigure, pe alte căi, perpetuarea? E nevoie de un nou conținut, căruia să îi fie dată o nouă formă? De aici, întrebările se pot multiplica - exponențial chiar -, cu privire la toate componentele sistemului electoral: drepturile electorale (fundamentale și subiective), modalitatea de scrutin, organizarea și desfășurarea alegerilor - inclusiv aspecte legate de organismele electorale.

Cu privire la aspectele de conținut ale unei noi legislații electorale, fie ea reunită sau nu într-un cod, dorim să atragem atenția, dintre numeroasele zone problematice existente, asupra egalității de șanse între bărbați și femei în reprezentarea politică, egalitate ce nu este încă sprijinită eficient la nivel legislativ, astfel încât exigența efectivității nu este satisfăcută.

D. Egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice electivă¹⁰

Art. 16 alin. (3) din Constituție dispune că „statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice, civile și militare”.

Egalitatea de șanse între femei și bărbați garantată de această normă derogă de la unitatea poporului și a corpului politic (instituit de art. 4 alin. (1) din Constituție), permițând legiuitorului să introducă, în materie electorală, tratamente juridice diferențiate pentru femei și bărbați în ce privește dreptul de a candida în alegeri.

Pentru a fi constituționale, aceste dispoziții trebuie să respecte exigențele egalității în drepturi, și anume: tratamentul juridic diferențiat să se fundamenteze pe un motiv obiectiv și rezonabil, ce poate consta fie într-o diferență de situație relevantă între bărbați și femei, în ce privește reprezentarea politică a acestora – diferență ce există în societatea românească -, fie în natura lucrurilor, fie într-un aspect al interesului general; tratamentul diferit să urmărească un scop legitim, în acest caz încurajarea accesului femeilor la funcțiile reprezentative; să nu existe disproporție între măsura legală ce introduce diferența de tratament și scopul urmărit. Această din urmă condiție presupune ca obiectul legii, rezultatul său imediat, să fie adecvat la motivele legii – rațiunile de fapt și de drept ce justifică măsura instituită de lege; mijloacele utilizate de legiuitor să fie adecvate scopului legii, rezultatului său practic, mediat; rezultatul concret al legii să fie adecvat la scopul urmărit de legiuitor prin lege.

Egalitatea de șanse la care se referă constituantul român acoperă, atât egalitatea în fața legii electorale, referitoare așadar la propunerea de candidaturi în alegeri, cât și egalitatea în legea electorală, adică o reprezentare egală (în sens de echilibrată) a femeilor cu bărbații. Acest din urmă aspect al egalității este mai ușor de conceput (nu și imposibil) în situația în care scrutinul practicat este cel de listă cu reprezentare proporțională, care, prin el însuși, presupune o repartizare proporțională a mandatelor, scrutin folosit în sistemul român doar în cazul alegerilor locale și europarlamentare.

Spre deosebire de sistemele în care, în virtutea egalității de șanse, s-a considerat că sunt constituționale normele de drept electoral ce impun o cotă rezervată candidaturilor femeilor pe listele de candidați sau care instituie paritatea ori cotele de sex cu privire la întocmirea acestor liste, dispozițiile legale în materia alegerilor locale și europarlamentare din România se limitează deocamdată, în aplicarea exigenței constituționale a egalității de șanse, să prevadă că listele de candidați trebuie întocmite astfel încât să asigure reprezentare ambelor sexe.

Art. 6 alin. (1) din Legea nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale prevede: „Candidaturile pentru consiliile locale și consiliile județene, precum și cele pentru primari se propun de partidele politice sau alianțele politice constituite potrivit Legii partidelor politice nr. 14/2003. Se pot depune candidaturi și de către alianțele electorale constituite în condițiile prezentei legi, de către organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale prevăzute la art. 7, precum și candidaturi independente. Listele de candidați pentru alegerea consiliilor locale și a consiliilor județene trebuie întocmite astfel încât să asigure reprezentarea ambelor sexe”. Dispoziția referitoare la întocmirea listelor de candidați astfel încât să asigure reprezentarea ambelor sexe a fost introdusă în cuprinsul art. 6 abia în 2008.

În ce privește alegerile din România pentru Parlamentul European, art. 12 din Legea nr. 33/2007, prevede, cu privire la egalitatea de șanse dintre femei și bărbați, următoarele: „(8) Listele de candidați pentru alegerea membrilor din România în Parlamentul European se întocmesc astfel încât să asigure reprezentarea ambelor sexe. (11) Nerespectarea dispozițiilor alin. (8) atrage nulitatea listei de candidați. Nulitatea se constată prin decizie a Biroului Electoral Central”. Alineatul 11 al articolului a fost introdus prin OUG nr. 1/2007.

De asemenea, art. 14 alin. (2) din Legea 334 din 2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale prevede o măsură de încurajare a promovării de către partidele politice a femeilor pe listele electorale, pe locuri eligibile, dispunând în sensul majorării sumelor alocate acestor partide de la bugetul de stat (subvenții), proporțional cu numărul mandatelor obținute în alegeri de candidații femei. Este vorba despre o noutate în raport de legislația anterioară în materie - Legea nr. 43 din 2003, ce fusese adoptată înainte de revizuirea constituțională. Conform Legii 334 din 2006, dispozițiile referitoare la acordarea subvențiilor de la bugetul de stat urmau să intre-n vigoare la data de 1 ianuarie 2007.

În cazul alegerilor parlamentare, Legea nr. 373 din 2004 incidentă în materie până în 2008, dispunea, în art. 5 alin. (2), că „listele de candidați pentru alegerea deputaților și senatorilor trebuie întocmite astfel încât să asigure reprezentarea ambelor sexe”, fără însă a se prevedea o sancțiune în cazul nerespectării acelei obligații legale, fundamentată pe art. 16 alin. (3) din Constituție. Legea nr. 35 din 2008, actualmente în vigoare, nu prevede nimic referitor la încurajarea egalității de șanse dintre femei și bărbați. Într-adevăr, scrutinul nu mai este, în cazul acestor alegeri, unul de listă, prin această lege fiind instituit scrutinul uninominal. Însă existau variante pe care legiuitorul le-ar fi putut imagina pentru a susține această egalitate de șanse, câtă vreme scrutinul uninominal nu este unul majoritar, ci se combină cu reprezentarea proporțională, cu atât mai mult cu cât legea anterioară în materie.

Considerăm însă că partidele politice au obligația, ca și în cazul alegerilor parlamentare, să asigure reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților în propunerea candidaților, obligație ce le incumbă în virtutea art. 23 din Legea nr. 202 din 2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, astfel cum a fost introdus prin Legea nr. 304 din 2006¹¹. Conform alineatului 3 al acestui articol, „partidele politice au obligația să prevadă în statutele și regulamentele interne acțiuni pozitive în favoarea sexului subreprezentat la nivel de decizie, precum și să asigure reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților în propunerea candidaților la alegerile locale, generale și pentru Parlamentul European”. Apreciem că obligația la care se referă aceste prevederi legale incumbă, pentru identitate de rațiune, nu doar partidelor politice ce propun candidați în alegeri, ci și alianțelor politice, alianțelor electorale și organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, fiind regretabilă omisiunea Legiuitorului de a le menționa.

Eficiența acestor dispoziții în cazul alegerilor parlamentare este chestionabilă, cât timp nu este instituit, în Legea nr. 35 din 2008 privind alegerile parlamentare, un mecanism sancționator corelativ.

În ce privește măsurile legislative referitoare la finanțarea publică a partidelor politice este vorba despre o încurajare a partidelor politice să contribuie la realizarea egalității de șanse femei-bărbați la care se referă art. 16 alin. (3) din Constituție, iar nu de o sancționare financiară a acestora, în cazul în care nu promovează femei pe liste, în locuri eligibile, de tipul celei existente în sistemul francez. În definitiv, tot despre o „modulare” a ajutorului financiar primit de la stat este vorba, ca să folosim termenii Consiliului Constituțional francez, însă o „modulare” incitativă de tip recompensă, aplicabilă exclusiv partidelor politice care propun candidați în alegerile ce se desfășoară cu scrutin de listă. Este așadar exclus cazul alegerilor în care se practică scrutin uninominal – alegerile parlamentare începând cu 2008. Ce-i drept, la data la care au intrat în vigoare aceste prevederi legale referitoare la finanțarea publică inclusiv alegerile parlamentare se desfășurau cu scrutin de listă. Considerăm însă că Legea 334 din 2006 ar fi putut fi modificată după 2008, anul intrării în vigoare al noii legi privind alegerile parlamentare, în sensul conceperii unui mecanism de tipul celui din art. 14 alin. (2) al Legii 334 din 2006 care să acopere expres și cazul alegerilor uninominale.

Remarcăm că, în România, nu există o prevedere constituțională care să se refere expres la contribuția partidelor și a formațiunilor politice care susțin candidați în alegeri la efectivizarea egalității de șanse femei-bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice, civile și militare, garantate de Constituant. S-ar putea deci opina că o dispoziție constituțională similară celei din art. 4 al Constituției franceze, în care este instituită o asemenea obligație pentru partidele și grupările politice, ar fi susținut egalitatea de șanse la care se referă art. 16 alin. (3) din legea supremă.

Cu toate acestea, spre deosebire de sistemul francez, care utilizează, în art. 1 alineatul 2 din Constituție, expresia „legea favorizează accesul egal al femeilor și bărbaților (...)”, iar în art. 4 alineatul (2) califică accesul egal ca fiind un principiu, Constituantul român utilizează termenul „egalitate de șanse”, normând că statul o „garantează”. Astfel, dacă în sistemul francez se

apreciază că accesul egal la care se referă Constituția este un obiectiv de valoare constituțională, în sistemul român considerăm că egalitatea de șanse prevăzută de Constituție are valoarea unui drept fundamental, fiind o particularizare a egalității în drepturi, ea însăși drept fundamental și nu simplu principiu constituțional sau obiectiv de valoare constituțională.

De altfel, o altă direcție de observații și aprecieri cu privire la legislația electorală română ce pune în practică egalitatea de șanse la care se referă art. 16 alin. (3) din Constituție este circumscrisă perspectivei necesarei efectivității a acestei egalități.

Se poate observa că în ambele situații în care se practică vot de listă, legiuitorul român nu instituie, nici obligativitatea prezenței paritare a femeilor și bărbaților pe listele de candidați și nici vreun alt criteriu de prezență a femeilor pe listele de candidați, ca număr, procentaj și/sau ca utilitate a poziției ocupate pe liste, de natură să permită verificarea, cu ocazia înregistrării candidaturilor, a îndeplinirii condiției impuse de legiuitor - asigurarea reprezentării ambelor sexe. Mai mult, doar în legea privind alegerile europarlamentare este instituită expres sancțiunea nulității listei de candidați întocmite fără asigurarea reprezentării ambelor sexe, nu și legea privind alegerile locale. este deci de dorit o reformulare a prevederilor din legea alegerilor locale care să prevadă expres aceeași sancțiune, din identitate de rațiune.

Apoi, cerința legală ca liste de candidați să se întocmească, astfel încât să asigure reprezentarea ambelor sexe atestă o formulare prudentă - „asigurarea reprezentării ambelor sexe” -, de tipul celei pentru care s-a optat în cazul italian. Astfel, competitorii electorali (partide politice, alianțe politice, alianțe electorale, organizații ale cetățenilor aparținând minorităților naționale) pot aprecia liber câte persoane de un sex și de celălalt să prezinte pe liste, dacă deci să uzeze de cote de sex sau de paritate (cote de sex de 50 %), precum și dacă să uzeze de o alternanță a sexelor pe liste sau dacă să prezinte femei pe liste în poziții eligibile, legiuitorul impunând asigurarea reprezentării ambelor sexe, neimpunând însă și modalitatea concretă prin care să se realizeze, referitor la întocmirea listelor. Putem susține astfel că este încurajată implicit instituirea de cote de sexe voluntare (paritare sau nu) la nivelul competitorilor electorali.

Totodată însă, se poate susține și că partidele politice și celelalte formațiuni competitive în alegeri ar putea să întocmească liste pe care să fie prezente doar câte o femeie, considerându-se că astfel se asigură reprezentarea ambelor sexe pe listele respective. Se poate astfel afirma, nu fără riscuri, că dispozițiile legale vizând asigurarea reprezentării ambelor sexe prin modalitatea de întocmire a listelor de candidați în cazul alegerilor locale și europarlamentare se limitează deocamdată să încurajeze mai degrabă formal o reprezentare mai ridicată a femeilor în organele electiv respective (consilii locale, consilii județene, Parlament european).

În cazul însă, al dispozițiilor din Legea nr. 34 din 2006, este limpede încurajarea prezentării pe liste a femeilor în locuri eligibile, mai ales cât timp finanțarea de la bugetul de stat crește proporțional cu numărul de mandate obținute de femei în alegeri.

Poate fi așadar justificată interpretarea conform căreia legiuitorul român se limitează să traducă formularea Constituantului, „egalitate de șanse”, prin sintagma „reprezentarea ambelor sexe”, cu efecte negative asupra efectivității egalității de șanse. Însă, garantarea egalității de șanse pe care o prevede Constituantul, tradusă legislativ prin „asigurarea reprezentării ambelor sexe” ar trebui interpretată, în opinia noastră, în sensul că prin lege se instituie obligația întocmirii listelor astfel încât să fie asigurată reprezentarea ambelor sexe în autoritățile electiv pentru constituirea cărora se organizează respectivele alegeri. Termenul reprezentare nu trebuie, în opinia noastră, să fie interpretat în sensul de prezență pe liste a ambelor sexe, „asigurarea reprezentării” referindu-se la prezența ambelor sexe în organele electiv.

Mai mult, considerăm că este vorba despre asigurarea unei reprezentări echilibrate și nu de reprezentare oarecare, întrucât garantarea egalității de șanse la care se referă art. 16 alin. (3) constă în garantarea unui aspect al egalității ca drept fundamental, ce trebuie respectat ca atare de către legiuitor, astfel încât să nu devină iluzoriu, ci să fie efectiv.

Obligația instituită de legiuitor în sarcina competitorilor politici cu privire la întocmirea listelor de candidați urmărește deci, în opinia noastră, contribuția efectivă a acestor competitori, prin felul în care întocmesc listele, la *rezultatul* constând în reprezentare egală, în sensul de reprezentare echilibrată, a femeilor și bărbaților în autoritățile publice electivă în cauză. Nu este vorba despre o obligație de rezultat impusă competitorilor electorali, cărora le-ar reveni astfel obligația de a asigura ele însele reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților, prin felul în care întocmesc listele de candidați, ci despre o contribuție la lor la acest rezultat, care depinde de mulți alți factori din sistemul electoral, ce trebuie corelați. Compoziția efectivă a organelor electivă are ca sursă în cele din urmă dreptul de vot al cetățenilor, liber exprimat, al cărui exercițiu nu poate suporta restrângeri altele decât cel ce respectă exigențele art. 53 din legea supremă.

Prevederile art. 23 alin. (3) din Legea nr. 202 din 2002 republicată se apropie de această interpretare a reprezentării echilibrate mai mult decât cele din Legea nr. 67 din 2004 și, respectiv, cele din Legea nr. 33 din 2007, se exprimă în termenii „*să asigure reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților în propunerea candidaților la alegerile locale, generale și pentru Parlamentul European*”. Cu toate acestea, nici în această lege nu se face referire expresă la reprezentarea echilibrată în organele electivă, ci exclusiv la propunerile de candidaturi.

Eficacitatea acestei contribuții a competitorilor politici ce propun liste în alegeri depinde însă de felul în care organismele electorale ce verifică îndeplinirea condițiilor legale referitoare la candidaturi, cu ocazia depunerii listelor, interpretează ele însele prevederile legale referitoare la „asigurarea reprezentării ambelor sexe”. În absența unui criteriu legal suficient de precizat în raport de care să se stabilească dacă reprezentarea ambelor sexe este asigurată, decizia asupra îndeplinirii acestei condiții a exercitării dreptului de a fi ales (prin exercitarea dreptului de a candida) este deci lăsată la libera apreciere a organismelor electorale.

Marja de apreciere pe care o au acestea prin raportare la condiția legală constând în „reprezentarea ambelor sexe” este riscantă, întrucât poate da naștere la o practică puternic neunitară, ea însăși defavorabilă încurajării prezenței femeilor pe listele electorale. Nu putem decât să exprimăm dezideratul ca organismele electorale să facă o interpretare favorabilă efectivității egalității de șanse, astfel cum am precizat-o, impusă de altfel și de principiul conform căruia o normă legală trebuie interpretată în sensul în care produce efecte juridice, iar nu în sensul în care este lipsită de acestea.

Astfel, apreciem că este necesar ca modificarea viitoare a legislației electorale să găsească o soluție mai precisă care să sprijine egalitatea de șanse a femeilor și bărbaților în ocuparea mandatelor electivă de o manieră efectivă, modelele de inspirație din dreptul comparat existând, dar o eventuală transpunere a lor trebuind să țină seama de realitățile specifice societății românești și ale vieții politice din România. Ar fi fost de asemenea de dorit să existe până în prezent și o jurisprudență a Curții Constituționale în materie, de care legiuitorul să țină cont pe viitor. O atare jurisprudență este însă, din câte cunoaștem, absentă.

Concluzionând, un cod electoral este, neîndoielnic, necesar, în sistemul român. Însă, în opinia noastră, nu este de dorit ca elaborarea să-i fie grăbită, doar de dragul de a avea un cod (scuzată să ne fie brutalitatea). Sperăm să avem ocazia, la o viitoare Masă Rotundă de genul celei de astăzi, să abordăm și alte aspecte de conținut ale legislației electorale - în afara egalității de șanse între femei și bărbați, la care am ales să ne referim astăzi -, aspecte care, în viitoarea codificare, ar trebui să fie concepute astfel încât să fie, pe de o parte,

constituționale extrinsec și intrinsec, iar pe de altă parte, adecvate specificității contextului socio-politic din România vremurilor în care trăim.

Referințe bibliografice:

¹ Decizia 250/2000

² Ceea ce în sistemul german este considerat o rezervă a competenței parlamentare, conform lui **D. Capitant**, *Les effets juridiques des droits fondamentaux en Allemagne*, Ed. LGDJ, Paris, 2001, p. 142

³ Decizia 277/2001 în care Curtea admite ordonanțele ca temei al restrângerii

⁴ **C.-L. Popescu**, *Instabilitatea legislației electorale*, Noua Revistă de Drepturile Omului 3/2009, Ed. C. H. Beck, București, p. 4

⁵ *Ibidem*, analizând Decizia 1189/2008.

⁶ Decizia 82/2009. În speță era vorba despre o ordonanță de urgență ce afecta dreptul la pensie, prevăzut de art. 47 alin. (2) din Constituție și dreptul la muncă, prevăzut de art. 41 din legea supremă. Pentru detalii, vezi **E. M. Nica**, *Notă la Decizia nr. 82 din 15 ianuarie 2009 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor O.U.G. nr. 230/2008 pentru modificarea unor acte normative în domeniul pensiilor din sistemul public, pensiilor de stat și al celor de serviciu*, Revista română de jurisprudență 2/2009, Ed. Universul Juridic, București, p. 87-90

⁷ Pentru o sentință critică fermă a acestei opțiuni a Curții Constituționale, vezi **C.-L. Popescu**, *Instabilitatea legislației electorale*, *op. cit.*, p. 8-9

⁸ **S. Calmes**, *Du principe de la protection de la confiance légitime en droit allemand, communautaire et français*, Ed. Dalloz, Paris, vol. 1, 2001, p. 297 și 479, citat după **A.-L. Valembois**, *La constitutionnalisation de l'exigence de sécurité juridique en droit français*, Ed. LGDJ, Paris, 2005, p. 249

⁹ Hotărârea 39/2009

¹⁰ Prezenta parte a susținerii va face parte dintr-o abordare mai amplă a egalității de șanse, aflată în curs de publicare.

¹¹ Legea nr. 202 din 2002 a fost republicată, cu modificările aduse prin Legea nr. 340 din 2005, în Monitorul Oficial nr. 150 din 1 martie 2007

Analiză comparată a sistemelor electorale din statele europene

Lect.univ.dr. Mădălina COCOȘATU

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Facultatea de Administrație Publică

© 2012 Centrul de Excelență Academică, București, România

În concepția profesorului Ion Deleanu¹, sistemul electoral reprezintă ansamblul de norme juridice, articulate și ierarhizate, având ca obiect de reglementare dreptul de a alege și de a fi ales în organele reprezentative ale puterii, inclusiv dreptul de a revoca pe cei aleși, principiile sufragiului, modul de organizare și desfășurare a alegerilor și de stabilire a rezultatului votării.

Calitatea reprezentării politice depinde de aspecte tehnice, precum sistemul electoral, sistemul de partide și de modul de formare a guvernului. Cu toate acestea, pentru transformarea votului popular în reprezentare la nivelul parlamentelor sau a altor instituții alese este sistemul electoral, acesta influențând funcționarea sistemului de partide, determinând în mod implicit caracteristicile și stabilitatea guvernelor.

Design-ul sistemului electoral existent în fiecare stat este rezultatul culturii, tradiției și a religiei existente în acel stat.

Sistemul electoral nu este neutru. El influențează, în funcție de context, sistemul de partide. De aceea, un clasic al teoriei partidelor, Maurice Duverger considera că tipul de scrutin are rolul unei "legi aproape sociologice". Pentru politologul francez "scrutinul majoritar într-un tur tinde spre dualismul partidelor"², iar "scrutinul majoritar în două tururi sau reprezentarea proporțională tinde spre multipartidism"³. Această clasificare a suferit, mai ales în ultimele două decenii, atât din perspectiva studiilor empirice, cât și metodologic, multe critici⁴, dar cu amendamentele de rigoare, ea rămâne încă de actualitate.

Încercând să realizăm o analiză a sistemelor electorale utilizate în alegerile legislative din țările care fac obiectul acestei lucrări, se observă faptul că, reprezentarea proporțională reprezintă caracteristica dominantă în ceea ce privește procesele electorale din Europa. Astfel, dintre toate aceste țări, doar Franța și Marea Britanie folosesc sisteme majoritare, iar doar două, respectiv Lituania și Ungaria, utilizează sisteme mixte⁵.

De asemenea, din studiul realizat au constatat că stabilirea circumscripțiilor electorale se face în mod diferit în fiecare stat european, acest lucru realizându-se în funcție de unitățile administrativ-teritoriale, unitățile electorale, unitățile etnice sau având la bază criteriile lingvistice.

În marea majoritate a țărilor, legile electorale poartă amprenta preocupărilor legiuitorului de a asigura posibilități reale alegătorilor pentru a putea interveni în selecția candidaților ce ajung să fie aleși. Astfel, o primă remarcă este aceea că, în prezent, există doar trei țări în Uniunea Europeană - Italia, Spania și Portugalia - în care lista de candidați propusă de un partid politic sau o alianță de partide într-o circumscripție sau alta este ceea ce în teoria sistemelor electorale se numește „listă blocată”.

Cu alte cuvinte, doar în aceste trei țări, alegătorul nu are nici o posibilitate de a interveni asupra listei pe care o votează, în sensul de a mări șansele unora dintre candidați și a le micșora pe ale altora.

Există un număr relativ mare de țări (Austria, Belgia, Cehia, Cipru, Danemarca, Letonia, Olanda, Slovacia, Suedia), în care alegătorul are de votat o „listă închisă”. Această listă are o componentă și o ordine a candidaților pre-determinată de partidul care o propune, alegătorul având însă posibilitatea de a modifica ordinea respectivă prin voturile preferențiale pe care le poate exprima pentru candidații favoriți sau chiar prin acordarea de „voturi negative” candidaților pe care dorește să-i elimine din cursa electorală (Letonia).

Un grad mai mare de intervenție a alegătorului în selecția candidaților poate fi întâlnit în țări precum Estonia, Finlanda, Grecia și Polonia, țări în care lista de candidați este deschisă (fără o ordine pre-stabilită de partid), iar votul preferențial este obligatoriu. Practic, în aceste țări, alegătorii stabilesc ordinea candidaților pe listă, prin faptul că fiecare alegător este pus să aleagă un anumit candidat pentru ca votul să-i fie validat⁶.

Un caz aparte îl reprezintă Luxemburg, țară în care fiecare alegător are la dispoziție un număr de voturi egal cu numărul de mandate alocate circumscripției în care el votează, voturi pe care le poate acorda aceluiași număr de candidați care pot figura pe liste de candidați diferite. De asemenea, sistemul din Slovenia, țară în care alegătorii stabilesc ordinea candidaților pe lista propusă de un partid la nivelul regiunii prin faptul că fiecare alegător are de votat un candidat, dintre cei care reprezintă lista respectivă în districtul său, este unul interesant, putând fi considerat un *sistem de reprezentare proporțională cu scrutin uninominal*.

Sistemul cu vot unic transferabil folosit în Irlanda, Irlanda de Nord și Malta reprezintă un tip de sistem electoral cu reprezentare proporțională în care implicarea alegătorilor în selecția celor ce ajung în Parlament este una efectivă.

În ceea ce privește pragul electoral, există state în care acesta nu există, cum ar fi Finlanda, Slovenia, Belgia, Malta și Portugalia, state cu prag electoral unic de 5% (Slovacia, Letonia), precum și state cu praguri electorale diferite.

Astfel, în Suedia, există două nivele de prag electoral: la nivel național, 4% din voturile valabile exprimate pentru un partid politic și la nivel de circumscripție, 12 % din voturile exprimate pentru un partid politic, în Polonia, în cazul alegerilor pentru Sejm, pragul electoral pentru partidele politice este de 5%, iar pentru coaliții de 8%, din voturile valabile exprimate la nivel național, în timp ce pentru Senat nu există prag electoral.

Și în Spania, pentru Camera Deputaților există un prag minim de 3% din voturile valabile exprimate la nivelul întregii țări. Acesta este valabil pentru toți actorii competiției electorale, indiferent dacă este vorba de partide politice sau de candidați independenți. Pentru *Senat* nu există un prag electoral minim acesta depinzând de numărul populației din regiune.

În ceea ce privește modalitatea efectivă de vot, există mai multe situații.

Astfel, în Estonia, stat cu un sistem parlamentar unicameral, alegătorul completează (scrie de mână) buletinul de vot cu numărul de ordine corespunzător candidatului preferat de pe lista națională. Se consideră „vot nul” buletinele care: nu au înscris numărul de ordine al niciunui candidat, au înscris numerele mai multor candidați, au înscris numărul unui candidat care nu candidează în circumscripția respectivă sau care sunt corectate sau ilizibile.

În Bulgaria, alegătorul trebuie să voteze o listă de candidați, dintre cele care sunt propuse pentru circumscripția lui, având posibilitatea ca, în cadrul listei respective, să își exprime preferința pentru unul dintre candidați.

În Grecia, alegătorul trebuie să aleagă între candidații aceleleași liste (pe care o preferă) un număr de candidați cărora să le acorde voturile pe care le are la dispoziție. Numărul acestor voturi diferă de la o circumscripție la alta, în funcție de mărimea circumscripției (spre exemplu, în Atena, unde se aleg 40 de deputați, alegătorul dispune de șase voturi, în timp ce în Heraklion, unde se aleg 8 deputați, alegătorul poate să exprime două voturi).

În Letonia, fiecare alegător primește buletine de vot pe care sunt trecute separat listele de candidați propuse de partide și un plic purtând ștampila secției de votare, el având de introdus, într-un plic (pe care îl va introduce în urnă), buletinul de vot pe care este tipărită lista pe care o preferă. Înainte de a face acest lucru însă, opțional, poate să-și exprime susținerea pentru unul sau mai mulți dintre candidații partidului a cărui listă o votează, marcând numele candidatului/candidaților cu „+”. De asemenea, el are și posibilitatea de a-și manifesta dezaprobarea față de unul sau mai mulți dintre candidații aflați pe lista pe care o votează, caz în care trebuie să taie, pe buletinul de vot, numele respectivului/respectivilor.

În Lituania, stat cu Parlament (Seima) unicameral, sistemul electoral este unul mixt/paralel direct: 71 de candidați sunt aleși prin scrutin uninominal în circumscripții uninominale, iar ceilalți 70 sunt aleși prin scrutin de listă desfășurat la nivel național (întreg teritoriul constituie o circumscripție electorală).

Alegătorul primește două buletine de vot: unul pentru circumscripția uninominală și unul pentru circumscripția plurinominală (națională). Exprimarea votului se face marcând numele candidatului (pe buletinul corespunzător circumscripției uninominale), respectiv lista de partid (pe buletinul corespunzător circumscripției plurinominale); pe listă, alegătorul poate (fără să fie obligatoriu) să intervină și să stabilească o altă ordine pentru candidați, având dreptul de a exprima voturi „preferențiale” pentru maximum cinci candidați. Dacă din însemnările alegătorului pe buletinul de vot nu reiese cu claritate cui îi sunt adresate voturile preferențiale, votul rămâne valabil, dar se ia în considerare ordinea propusă de partid.

O situație unică în Europa o constituie cazul Parlamentului Irlandei, parlament bicameral format din Camera Reprezentanților (Dail Eireann) și Senat (Seanad Eireann).

Începând din 1922, pentru alegerea Camerei Reprezentanților se folosește sistemul cu vot unic transferabil.

Membrii Senatului sunt desemnați, în maximum 90 de zile după alegerea Camerei Reprezentanților, în felul următor:

- 11 dintre ei sunt numiți de Primul Ministru (Taoiseach);
- 6 sunt aleși de către absolvenții a două universități - Universitatea Națională a Irlandei și Universitatea din Dublin, dintre reprezentanții acestor universități (câte 3 de fiecare), folosindu-se sistemul cu vot unic transferabil;
- 43 sunt aleși dintre persoane având experiență și expertiză într-unul din următoarele 5 domenii de activitate: cultură și educație, agricultură și pescuit, muncă, industrie și comerț (incluzând arhitectura) și administrație și servicii sociale (incluzând activități de voluntariat). Alegerea se face (prin corespondență) de către un corp electoral format din membrii Camerei Reprezentanților, membrii Senatului în funcție, membrii consiliilor districtuale, folosindu-se sistemul cu vot unic transferabil. Nominalizările candidaților pentru cele 5 domenii se fac de către membrii celor două Camere (oricare 4 membri pot propune un candidat, însă orice membru nu poate susține decât un candidat). Nu există prag electoral.

Atât în cazul alegerilor pentru Camera Reprezentanților, cât și în cel al alegerilor pentru cei 6 senatori desemnați de cele două universități și cei 43 selectați dintre specialiștii în cele 5 domenii indicate mai sus alegeri pentru care se folosește sistemul cu vot unic transferabil,

alegătorul primește un buletin de vot pe care sunt menționați toți candidații din circumscripție cu mențiunea, după caz, a partidului pe care îl reprezintă, în ordine alfabetică sau într-o ordine stabilită prin tragere la sorți (ci nu grupați în funcție de partidele pe care le reprezintă). El are la dispoziție un vot pe care îl poate transfera de la un candidat la altul, marcând numele diferiților candidați cu 1 - pentru prima preferință), 2 pentru a doua preferință, ș.a.m.d.

În Malta, alegătorul primește un buletin de vot pe care sunt menționați toți candidații din circumscripție cu mențiunea, după caz, a partidului pe care îl reprezintă. Spre deosebire de cazul Irlandei însă, candidații sunt grupați în funcție de partidele politice pe care le reprezintă, iar în cadrul unui grup de candidați ai unui partid, ordinea în care sunt poziționați fiind cea alfabetică.

În primul rând, pentru fiecare circumscripție electorală se stabilește o cotă electorală pe care un candidat trebuie să o depășească pentru a fi declarat ales. La fel ca și în Irlanda, se folosește „*droop quota*”, care se calculează după următoarea formulă:

Alegătorul are la dispoziție un vot pe care îl poate transfera de la un candidat la altul, marcând numele diferiților candidați cu 1 - pentru prima preferință, 2 pentru a doua preferință, ș.a.m.d. Raționamentul alegătorului, în momentul în care exprimă aceste preferințe, este de genul următor: „*Candidatul căruia i-aș acorda votul meu este X și marchez numele lui cu 1. Dacă acesta primește fie prea multe voturi și nu are nevoie de votul meu, fie prea puține și este exclus din competiție, doresc ca votul meu să fie transferat*

În Portugalia, votul alegătorului este luat în considerare doar în momentul în care acesta marchează cu un „X” lista de candidați pe care o preferă. Numărul candidaților prezenți pe o listă trebuie să fie egal cu numărul de mandate care sunt repartizate circumscripției pentru care este propusă lista respectivă. Acest număr nu poate fi mai mic de doi și nu nici mai mare de cinci.

În Slovacia, fiecare alegător primește câte un buletin de vot pentru fiecare partid politic înscris în cursa electorală, buletin pe care este imprimată lista cu numele candidaților propuși de partidul respectiv, în ordinea stabilită de partid. Aflat în cabina de vot, alegătorul trebuie să introducă în plic buletinul de vot cu lista pe care dorește să o voteze. Înainte de a face acest lucru, are posibilitatea de a exprima voturi preferențiale pentru cel mult patru candidați de pe lista respectivă (fără, însă, ca acest lucru să fie obligatoriu).

Și în Suedia, alegătorul trebuie să aleagă o listă de candidați (a unui partid politic), având posibilitatea să își exprime preferința pentru unul din candidații de pe lista respectivă, marcând numele respectivului.

În Belgia, stat cu un parlament bicameral, la intrarea în secția de votare, alegătorul primește mai multe buletine de vot, câte unul pentru fiecare partid aflat în competiție. El trebuie să aleagă un buletin și să îl introducă într-un plic pe care, apoi, îl introduce în urnă, având posibilitatea ca, pe buletinul respectiv, să poată scrie numele candidatului dorit (de pe lista de candidați propusă de partidul căruia îi corespunde buletinul de vot respectiv).

În Franța, fiecare alegător primește mai multe buletine de vot fiecare conținând, după caz, fie numele unui candidat (cazul Adunării Naționale și al senatorilor aleși în departamente mici), fie o listă de candidați (cazul senatorilor aleși în departamente mari). El trebuie să introducă unul din buletinele de vot respective într-un plic purtând ștampila secției de votare, după care să introducă plicul respectiv în urna de vot.

Votul „alb”, neexprimat (votul alegătorului care introduce în urnă plicul gol, fără vreun buletin de vot) este luat în considerare în cazul scrutinului uninominal, când trebuie stabilit dacă un candidat întrunește condiția legată de numărul celor care s-au prezentat la urne.

În Italia, începând din decembrie 2005, s-a revenit la un sistem proporțional cu scrutin de listă (blocată)⁷. Astfel, alegătorii primesc câte un buletin de vot pentru fiecare Cameră, pe care marchează lista preferată, fără a putea modifica ordinea candidaților. Lista fiecărui partid este tipărită separat, chiar dacă acesta face parte dintr-o coaliție.

Sistemele electorale actuale au căpătat noi dimensiuni în cadrul societăților contemporane. Astfel, ele trebuie să răspundă noilor provocări venite din partea clasei politice și a cetățeanului, care dorește să-i fie cât mai bine reprezentate interesele în forurile reprezentative.

Din analiza făcută, este incontestabil faptul că noi sisteme electorale se autoinstalează sau se modifică, în mod variat, în multe state europene. Cei care proiectează sisteme electorale sfârșesc, aproape întotdeauna, prin a adopta sistemul perceput de ei ca fiind în avantajul lor imediat.

Referințe bibliografice:

¹ **Ion Deleanu**, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p.451

² **Maurice Duverger**, *Les partis politiques*, Ed. Colin, Paris, 1979, p. 307

³ Ibidem., p.331

⁴ **Daniel Louis Seiler**, *Partis et familles politiques*, PUF, Paris, 1983, p.33-51

⁵ Deși mulți cercetători consideră sistemul german ca fiind unul mixt datorită celor două voturi de care dispune fiecare alegător (unul pentru un candidat în circumscripția uninominală și unul pentru o listă la nivelul landului), în opinia noastră, acest sistem face parte din categoria celor „*de reprezentare proporțională prin compensare, cu selecție personalizată*”.

⁶ Chiar dacă votul pentru candidatul respectiv înseamnă, în mod automat, un vot acordat listei căreia îi aparține candidatul.

⁷ În anul 1994, fusese adoptat, printr-un referendum, un sistem de vot proporțional cu selecție personalizată (în baza căruia 75% din mandate erau câștigate în mod direct, în cadrul unor circumscripții uninominale, iar celelalte 25% erau mandate compensatorii și erau alocate la nivelul regiunilor, candidaților de pe listele regionale în cazul Camerei Deputaților, respectiv unora dintre candidații care pierdeau alegerile în circumscripțiile uninominale în cazul Senatului).

Interesul tinerilor pentru
viața politică

Bogdan FARTUȘNIC

Autoritatea Electorală
Permanentă

Introducere

Prezentul studiu a fost realizat din dorința de a afla gradul de implicare al tinerilor în viața politică. Prin intermediul chestionarului conceput special pentru această cercetare, s-a urmărit înregistrarea opiniilor, comportamentelor dar, mai ales, a atitudinii față de participarea la vot. La nivel empiric se poate presupune că decizia de a vota este influențată în mod decisiv de interesul avut pentru domeniul politic. Rezultatele studiului au arătat că nu există neapărat o relație cauzală direct proporțională între cele două variabile. Cercetarea de față a fost efectuată folosind ca instrument un chestionar cu patru întrebări închise, primele trei fiind compuse din mai mulți itemi. Au fost auto-aplicate un număr de 938 de chestionare, iar universul cercetării a fost alcătuit din elevi de clasele a X-a, a XI-a și a XII-a. Au fost incluse în eșantion licee, grupuri școlare și colegii naționale din diverse regiuni ale țării (județele Călărași, Hunedoara, Caraș-Severin, Giurgiu, Vâlcea, Alba). Cercetarea a fost efectuată în perioada 15 noiembrie 2010 - 10 iunie 2011, interval de timp în care sunt incluse etapele construirii chestionarului, a identificării grupului-țintă, aplicarea efectivă a instrumentului de măsurare, centralizarea și realizarea bazei de date cu toate informațiile studiului, verificarea, analizarea și interpretarea datelor și redactarea raportului final.

Analiza rezultatelor

După cum era poate de așteptat, nivelul interesului declarat al tinerilor pentru politică se situează la valori foarte scăzute. Procentul celor care se declară interesați de anumite laturi ale fenomenului politic variază între 10,3 % în cazul lecturilor pe teme politice și 31,6 % când este vorba despre alegeri. Este evident că există diferențe semnificative între gradele de interes pe care le provoacă diversele aspecte ale subiectului politic în rândul tinerilor chestionați. După cum vom arăta mai târziu, exercitarea efectivă a dreptului de vot prin alegeri este de departe cea care adună cel mai mare număr de intervievați interesați. Cinci din cele șase laturi ale domeniului politic măsurate în studiul de față, au primit valori ale dezinteresului ce depășesc 75%. În aceste condiții se poate trage concluzia că tinerii intervievați nu sunt interesați aproape deloc de orice are legătură cu politica. În cazul unui număr relativ restrâns de chestionare a fost adăugată o întrebare deschisă suplimentară care ne-ar putea ajuta să înțelegem de ce tinerii sunt mai atrași de alegeri decât de orice alt subiect politic. Întrebarea fără variante de răspuns a fost formulată în următorul mod "enumerați motivele pentru care veți participa sau nu la vot". Respondenții erau astfel rugați să menționeze între unu și șase motive pentru prezența sau absența de la urne.

Între argumentele pozitive, cele pentru participarea la vot, au fost invocate mai des: necesitatea schimbării și asigurarea unui trai mai bun, exercitarea dreptului și exprimarea opiniei, îndeplinirea datoriei de cetățean, curiozitatea primului vot și limitarea fraudelor și a mitei electorale. Argumentele negative, cele împotriva participării la vot, au fost: inutilitatea votului și lipsa schimbării indiferent cine câștigă, absența interesului pentru fenomenele politice sau lipsa de informații despre modul în care se exercită dreptul de a vota. După cum se va vedea, argumentul principal al schimbării intră în conflict evident cu o altă variabilă din chestionar care arăta că 68,2 % dintre respondenți consideră că indiferent cine câștigă alegerile, lucrurile nu se schimbă. Din păcate, există mai multe asemenea rupturi logice în cadrul răspunsurilor date de liceeni, situație apărută din cauza caracteristicilor specifice vârstei și a cristalizării insuficiente a opiniilor.

Polarizarea răspunsurilor la întrebarea “În general, cât de interesat sunteți de ...?”

Polarizare / Variabilă	Interes	Dezinteres
viața politică din România	22,8 % (213)	76 % (714)
alegeri	31,6 % (297)	66,3 % (622)
campaniile electorale	15,4 % (144)	81,2 % (762)
emisiunile pe teme politice	13,5 % (127)	84,7 % (794)
discuțiile personale pe teme politice	18 % (169)	80,5 % (754)
lecturile pe teme politice	10,3 % (97)	87,8 % (823)

În continuare, vom prezenta răspunsurile obținute la întrebarea care măsoară interesul pentru subiectele politice din mass-media. Se presupune că o urmărire frecventă a presei care dezbate știri și comentarii politice, determină un interes crescut pentru acest subiect. Pe tipuri de media, radio-ul este cel mai puțin utilizat ca sursă de informare politică, două treimi dintre respondenți afirmând că-l folosesc în acest scop foarte rar sau deloc. La polul opus, după cum era de așteptat, televiziunea este mijlocul de informare cel mai utilizat, unul din patru respondenți afirmând că urmăresc știri și comentarii politice cel puțin de câteva ori pe săptămână. Și în cazul acestei întrebări, valorile înregistrate pe segmentul de interes semnificativ sunt scăzute, dar mai bune decât era de așteptat având în vedere rezultatele de la întrebarea precedentă. Acest lucru dovedește încă o dată puterea de atracție pe care o au mijloacele mass-media, în special în rândul tinerilor. La fel ca în cazul menționat mai devreme și această întrebare a beneficiat de un item în plus la un număr restrâns de chestionar. În afara celor trei tipuri de comunicare mass-media incluse în cercetare, a fost adăugat și internetul. Poate contrar așteptărilor, periodicitatea urmăririi știrilor politice nu crește spectaculos în cazul internetului în raport cu celelalte medii. Mai mult decât atât, numărul tinerilor care folosesc frecvent internetul ca mijloc de informare politică este mai scăzut decât cei care preferă televizorul. Chiar dacă nu se poate face o generalizare a răspunsurilor primite, s-ar putea ridica anumite semne de întrebare privind eficiența unor programe de informare electorală a tinerilor folosind spațiul virtual.

Polarizarea răspunsurilor la întrebarea “În general cât de des...?”

Periodicitate / Variabilă	Cel puțin de câteva ori pe săptămână	Cel mult de câteva ori pe lună	Doar la alegeri sau mai rar
vă uitați la știri și emisiuni politice la TV	26,4 % (248)	27,7 % (260)	29,3 % (275)
ascultați emisiuni de știri și comentarii politice la radio	12,1 % (114)	19,6 % (184)	26,3 % (247)
citiți informații și comentarii politice din ziare	15 % (141)	23,9 % (224)	30,8 % (289)

Este posibil ca întrebarea numărul trei, cea în care respondenții erau rugați să-și exprime acordul sau dezacordul cu privire la câteva afirmații, să ofere cea mai clară imagine asupra opiniei pe care o au tinerii despre viața politică din România. În cazul tuturor afirmațiilor varianta negativă este cea majoritară, având valori între un zdrobitor 88,7 % în cazul interesului ascuns al partidelor și 55,9 % pentru lipsa posibilității de a alege în scrutinurile din România. Din nou se observă că tinerii au o părere mai puțin nefavorabilă despre procesul propriu-zis al votării decât despre orice alt element al domeniului politic. Cele două afirmații despre procesul efectiv al alegerilor beneficiază de cel mai bun procentaj din punctul de vedere al atitudinii pozitive pentru viața politică. 28 % dintre cei intervievați consideră că au pe cine să aleagă în alegerile din România, iar unul din cinci crede că schimbarea depinde de cine câștigă scrutinul. La prima vedere, pot să pară valori scăzute, dar sunt demne de luat în seamă prin comparație cu cele înregistrate în cazul altor afirmații. De exemplu, doar 3,5 % dintre respondenți cred că partidele sunt mai interesate de problemele oamenilor decât de câștigarea alegerilor și 9,3 % consideră că parlamentarii susțin interesele cetățenilor care i-au votat. Trebuie remarcat de asemenea și procentul semnificativ de respondenți care au spus ca nu știu sau că nu răspund. Valorile din această categorie variază între 7,8 % și 18,9 %, procente importante din punct de vedere statistic. După cum se poate observa, numărul celor care nu și-au exprimat nicio părere este mult mai mare în cazul acestei întrebări față de cele precedente. Explicația provine probabil din tipul de întrebare, primele două măsurau interesul și frecvența urmării domeniului politic, în timp ce a treia se referea la opinia respondentului despre niște afirmații. În momentul în care cineva este pus în situația de a-și exprima o opinie, există riscul să apară mai multe non-răspunsuri decât în cazul descrierii unor comportamente efective.

La ultima întrebare a chestionarului, “Dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri ați vota?”, au fost obținute poate cele mai importante răspunsuri din întreaga cercetare. Până acum am putut observa care este nivelul de interes pentru domeniul politic al tinerilor chestionați, care este comportamentul de consum mediatic pentru același domeniu și ce părere au elevii despre anumite afirmații cu subiect politic. Din punctul de vedere al participării efective la procesul electoral, întrebarea numărul patru ne oferă rezultatele cele mai elocvente. Astfel, un procent de 58 % dintre respondenți declară că ar participa la alegeri, iar 18 % sunt nehotărâți sau nu răspund. Doar 24 % spun că nu se vor prezenta cu siguranță la urne în eventualitatea unui scrutin. Valorile obținute pot să pară surprinzătoare în raport cu nivelul interesului și cu celelalte opinii exprimate despre politică, negative în proporție covârșitoare. Totuși, așa cum am mai arătat, subiectul alegerilor și al participării la vot, este abordat total

diferit de tinerii incluși în cercetare, față de celelalte subiecte politice. Motivele acestei atitudini au mai fost explicate și ar putea avea legătură în principal cu dorința tinerilor de a arăta că și opinia lor contează.

Concluzii

Studiul de față și-a propus să înregistreze și să analizeze răspunsurile tinerilor la un chestionar pe teme politice. Obiectivul stabilit a fost aflarea opiniei și interesului pe care îl manifestă pentru domeniul politic tinerii din ultimii ani de liceu. Înregistrarea opțiunilor politice și al comportamentului de vot nu au făcut parte dintre țintele acestei cercetări. În urma centralizării și analizării celor peste 930 de chestionare auto-aplicate în mai multe regiuni din țară, au putut fi reliefate două concluzii principale.

În primul rând, interesul declarat pentru domeniul politic se situează la valori foarte scăzute. Datele obținute prin măsurarea variabilei interes au fost confirmate prin răspunsurile primite la întrebarea privind comportamentul de consum al știrilor și comentariilor politice din mass-media (televiziune, radio, presă scrisă și internet). La fel ca în cazul interesului și periodicitatea urmării evenimentelor care au legătură cu politica, este una foarte scăzută. Necesită menționată și opinia majoritar negativă despre modul în care partidele și politicienii se ocupă de problemele țării, părere care a fost înregistrată cu ajutorul unor afirmații despre care respondenții au fost rugați să-și exprime acordul sau dezacordul. Răspunsurile în cazul acestei variabile s-au polarizat pe latura negativă chiar mai puternic decât cele de până acum.

Cea mai importantă concluzie la care am ajuns după analizarea răspunsurilor primite, este că tinerii arată un interes și o dorință de participare crescută la procesul de votare. Este de altfel și singura latură a domeniului politic care provoacă un răspuns pozitiv din partea tinerilor chestionați. Faptul că aproape 60 % dintre elevii incluși în această cercetare au declarat că doresc să meargă la vot este un lucru îmbucurător, având în vedere amploarea luată de fenomenul absenteismului.

Antonio Marquina, președinte al Research Unit on International Security and Cooperation și lider al ASEM Education Hub Thematic Network on Human Security, este autor a numeroase cărți în domeniul securității energetice și de mediu, dintre care amintim: Euro-Mediterranean Partnership for the 21st Century (2000), Security and Environment in the Mediterranean: Conceptualising Security and Environmental Conflicts (2003), Global Warming and Climate Change. Prospects and Policies in Asia and Europe (2010).

Prezenta lucrare supusă recenzării s-a constituit în urma dezbaterilor care au avut loc la Jakarta, în noiembrie 2007, între membrii ASEM și reunește analize substanțiale și contribuții ale specialiștilor în relații internaționale, care s-au bucurat de reacții pozitive din partea comunității academice de profil.

Tematica centrală a cărții este securitatea energetică europeană și asiatică. Perspectiva este una dublă, pe de o parte, viziunea europeană și, pe de altă parte, viziunea asiatică, ambele confruntate cu obstacole în (*re-*)definirea conceptului de securitate energetică. Cele trei componente ale definiției clasice, anume: alimentarea cu energie în măsura satisfacerii cerințelor economice naționale, asigurarea competitivității economice și compatibilitatea cu mediul, au demonstrat că nu exprimă îndeajuns complexitatea și provocările actuale ale alimentării cu energie.

Metoda utilizată în lucrare este prezentarea de studii de caz ale unor state precum, Rusia, China, Germania, Italia, Spania, Grecia, pentru a evidenția felul în care conceptul clasic este îmbogățit cu noi atribute: creșterea eficienței energetice, viziunea integrată mediu-energie, combaterea fenomenului de *energy poverty* (în lipsa surselor de energie, comunitățile defavorizate continuă să fie private de perspectiva dezvoltării), îmbunătățirea infrastructurii energetice și încurajarea inovației în tehnologia producerii de energie regenerabilă. Studiile de caz oferă cititorului o paletă largă de tipologii ale politicilor și strategiilor energetice utilizate și puse în practică de statele enumerate mai sus, făcând astfel posibilă întocmirea de analize comparative.

Din aceste studii reiese o diferențiere între strategiile energetice promovate de statele europene și de cele asiatice. Se accentuează un aspect stringent al politicii europene de energie, și anume, faptul că Europa este consumator și importator net de resurse convenționale de energie, în timp ce continentul asiatic este producător net de gaze naturale și de petrol, dar și un mare consumator de resurse și un foarte mare poluator. Analizele comparative permit înțelegerea, atât a diferențelor de abordare a problematicii de către statele implicate, a amenințărilor care pot surveni în segmentele de producție, de alimentare și de consum a combustibililor convenționali, cât mai ales, a oportunităților și a importanței dezvoltării modelelor de cooperare regională.

În ceea ce privește statele europene, acestea au oscilat între formularea politicii energetice comune a UE și interesul național al fiecărui stat membru. Vocea comună a lipsit și statele europene au fost animate de perspectiva consolidării relațiilor energetice în regim bilateral cu Rusia pentru a-și asigura parametrii naționali de securitate energetică. Marquina opinează că Europa nu a perceput mult timp potențialul Rusiei și rolul de competitor al Chinei, în zona Asiei Centrale. Critica sa, reluată și în manifestările publice din spațiul academic¹, face referire la abordarea pe care Uniunea Europeană a avut-o asupra chestiunii energetice prin limitarea ei la o simplă ecuație a mecanismelor pieței și a companiilor. Mai mult, sunt abordate în lucrare, atât problema capacității reduse de stocare a energiei, cât și cea a sistemelor de flux invers (p. 118), de o importanță majoră în eventualele întreruperi a alimentării cu energie, nerezolvarea acestora reprezentând o vulnerabilitate în infrastructura energetică europeană.

Cazul Rusiei este exponențial, prin faptul că deține cele mai mari rezerve de gaze naturale, fiind, de asemenea, cel mai mare exportator de gaze naturale și al doilea exportator de petrol la nivel mondial. Rusia este cel mai important exportator de resurse energetice, atât în Asia, cât și în Europa. Faptul că acest stat nu a semnat Tratatul Cartei Energetice și pentru că practică, cu ajutorul companiilor de stat, ceea ce specialiștii numesc *naționalism energetic* (p. 45), ridică semne de îngrijorare în stabilirea priorităților diplomației energetice europene.

De departe, cazul Chinei este cel mai interesant. Aceasta a devenit importator de petrol abia în anul 1994, în urma modificării legislației naționale în domeniu, optând pentru o mai mare deschidere a companiilor naționale în afara granițelor. Deși nu este un importator net de resurse energetice, previziunile arată o foarte posibilă creștere a dependenței de resurse externe, explicată prin sintagma *China factor* (p. 55), anume, impactul pe care îl va avea în

viitorul apropiat creșterea economiei chineze asupra consumului mondial de energie. Acest aspect face din China un competitor deloc de neglijat în zona Asiei Centrale și pe teritoriul Africii. Strategia *go out* sau *Zhou Chuqi* (p. 123) de exploatare a resurselor în state cu regimuri politice fragile (Sudan, Nigeria, Etiopia) practică de companiile de energie chineze, atrage critici din partea comunității internaționale. China este acuzată că ignoră în acest fel și se deresponsabilizează de sancționarea deficitului democratic din aceste state.

Contribuția lucrării la literatura de specialitate este aceea că aduce inovații în ceea ce privește depășirea viziunii clasice a securității energetice europene, în timp ce, prin realizarea studiilor comparate, scoate mai bine în relief interdependențele și nevoia de cooperare între state, ajutând la definirea tipologiilor energetice naționale. În egală măsură, este importantă maniera în care autorii aflați sub coordonarea lui Antonio Marquina pledează în fiecare studiu de țară pentru consolidarea viziunii integrate mediu-energie, cu o atenție complementară acordată dimensiunii securității umane.

Referință bibliografică:

¹*Theory Talk Antonio Marquina on the Deceit of Globalization, Energy Security and the Challenges to European Foreign Policy*, pe http://dl.dropbox.com/u/30572320/Theory%20Talks/Talks-pdf/Theory%20Talk25_Marquina.pdf, [accesat la 15.05.2012].

Dr. Adelina DUMITRESCU

Școala Națională de Studii
Politice și Administrative

Facultatea de Administrație
Publică

Criza e în NOI

Carmen COSTEA, Constantin POPESCU, Alexandru
TAȘNADI (coord.), București, Editura ASE, 2010, 500 pp.

Lucrarea se distribuie gratuit, fiind rezultatul activității de cercetare științifică finanțată de UEFISCSU prin programul CNCSIS PN II, 774/2007 Complexitatea întregului viu. Studiu de caz: Sănătatea organizației universitare.

Oare se mai putea spune ceva despre acest fenomen dezbătut și analizat de către cele mai luminate minți ale vieții științifice mondiale? Oare mai putea fi cineva original în abordarea acestui subiect? Citind paginile acestei cărți, „Criza e în noi”, vom fi surprinși să răspundem la această întrebare cu „Da”, abordarea ei venind în sprijinul ideii, conform căreia, toți și, totodată, fiecare suntem responsabili de modul în care trecem peste aceste momente dificile. De aceea, „Criza e în noi” reprezintă o temă asupra căreia merită să reflectăm cu toții, cartea oferind un răspuns la problemele contemporane de comunicare și de dezvoltare în contextul unei Europe interculturale, supusă permanent pericolelor și oportunităților ce izvorăsc din globalizare.

Cu toate că este publicat în 2010, volumul prezintă perspectivele a 20 de cercetători și specialiști ce tratează teme interdependente și controversate doctrinare referitoare la criză, în contextul globalizării.

Cultura este indisolubil prezentată în legătură cu valorile societății, valori ce au cunoscut în trecutul recent o dinamică puternică. Cartea ne îndeamnă să gândim în imagini și să găsim un răspuns la întrebarea „DE CE?” prin asimilarea unui scop important împletit cu viziunea noastră și cu valorile care ne ghidează. Criza este văzută, atât ca o povară, cât și ca o oportunitate, prin faptul că ne constrânge să fim creativi, creativitate care ne caracterizează și este principala armă a noastră în lupta pentru supraviețuire, atrăgând după sine, cu siguranță, progresul.

Cum atragem progresul? Prin sprijinirea intrinsecă a competitivității, responsabilității, inovării, schimbării și, nu în ultimul rând, a reformei. De asemenea, dezvoltarea globală implică o nouă cultură a vieții economice și sociale, menită să rezolve criza actuală a valorilor morale. Valoarea și crearea ei devin punctele centrale ale eforturilor noastre, stând în centrul atenției la toate nivelurile ierarhiilor. Inclusiv managementul corporațiilor se concentrează în vederea maximizării valorii organizațiilor. Relația competitivitate - criză este abordată prin plasarea problemei competitivității în cadrul economiei mondiale și al globalizării.

Nu putea să lipsească o incursiune în istoria mării crize interbelice din anii 1929-1933. Cu toate că nu credeam că o criză de asemenea proporții se va mai repeta vreodată, pentru că am reușit să tragem concluziile corecte și să învățăm ceea ce tebuie, pentru a ne putea feri de o altă criză asemănătoare, în ceea ce privește efectele, am fost luați prin surprindere de evenimentele din istoria recentă. Dar, așa cum Liviu Andrei, autorul acestei intervenții, îndrăznește să menționeze, „poate că nici nu a fost aceasta prima mare criză din economia planetei”. Și cu siguranță ceea ce am învățat din istorie, în pofida faptului de a fi corect, nu a fost suficient.

Prin urmare, Criza e în noi sau criza din noi nu ne lasă să uităm să spunem DA vieții, chiar și în aceste circumstanțe și să găsim un sens în fiecare și un de ce pentru care merită să facem efortul de a supraviețui prin luptă și /sau adaptare.